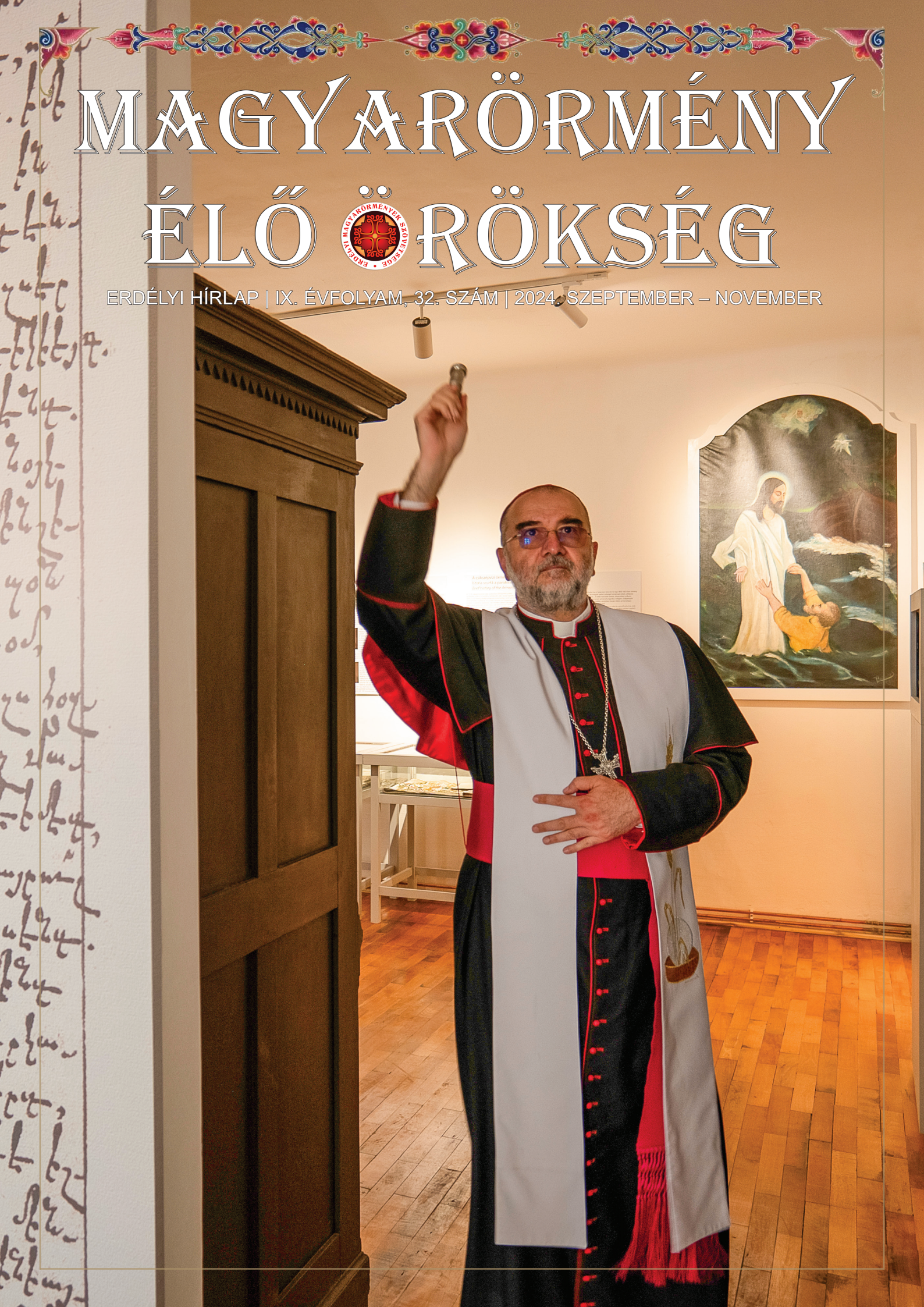

MAGYAR ÖRMEY

ÉLŐ RÖKSÉG

ERDÉLYI HÍRLAP | IX. ÉVFOLYAM, 32. SZÁM | 2024. SZEPTEMBER – NOVEMBER

MAGYARÖRMÉNY ÉLŐ ÖRÖKSÉG

Erdélyi hírlap

Negyedévenként megjelenő, az erdélyi magyarörmény és az azzal rokonszenvező közösség számára kiadott folyóirat

Kiadja az
**ERDÉLYI MAGYARÖRMÉNYEK
SZÖVETSÉGE (EMÖSZ)**

FŐSZERKESZTŐ: dr. Puskás Attila

FELELŐS SZERKESZTŐ: Bakó Zoltán

MUNKATÁRSAK:

Zakariás Eszter (Csíkszereda),
Kulcsár Petra (Gyergyószentmiklós),
Bíró Melinda, dr. Kálmán Attila,
Miclea Andea Szidonia (Marosvásárhely),
dr. Bodurián Ágota (Székelyudvarhely).

KORREKTÚRA: Székely Imola

**MŰSZAKI SZERKESZTÉS
ÉS TÖRDELÉS:** Haáz Vince

SZERKESZTŐSÉG CÍME:
54015, Marosvásárhely, Tg. Mureș,
Mező utca (Strada Câmpului), 3. szám
Tel. : +40-756.222.903

NYOMDAI MUNKÁLATOK:
Intermedia Kft. Marosvásárhely

KAPCSOLAT, LEVÉLCÍM:
emosz2013@gmail.com

ISSN: 2537-5520

*A lapban közölt cikkek nem feltétlenül
tükrözik a kiadó véleményét.*

BORÍTÓKÉPEN:

NM. ÉS FT. DR. KOVÁCS GERGELY
ÖRMÉNY APOSTOLI KORMÁNYZÓ MEG-
ÁLDOTTA A CSÍKSZÉPVÍZI EMLÉKHÁZAT
(FOTÓ: DACZÓ DÉNES)

TÁMOGATÓ:

Romániai Magyar Demokrata Szövetség
és a Communitas Alapítvány.

**BETHLEN GÁBOR
Alap**

FELHÍVÁS KERESZTAPASÁGRA – ÖRMÉNY EGYETEMISTÁK MEGSEGÍTÉSE

A budapesti Pázmány Péter Katolikus Egyetem armenológia tanszékén tizenkilenc örmény diák is tanul, akiknek megsegítését Örményország jelenlegi nehéz helyzetében az Erdélyi Magyarörmények Szövetsége, a Szamosújvári Örmény Katolikus Plébánia felhívásához csatlakozva felvállalta. A segítő szándékot jelezni lehet az egyesület tagszervezeteiben:

Csíkszeredában:
Ávéd Ildikó – 0744-592-687
Gyergyószentmiklósan:
Kulcsár László – 0740-867-199
Maroshévízen:
Bodor Attila Béla – 0744-397-637
Marosvásárhelyen:
dr. Puskás Attila – 0742-181-537

Székelyudvarhelyen:
dr. Bodurián Ágota – 0745-031-452

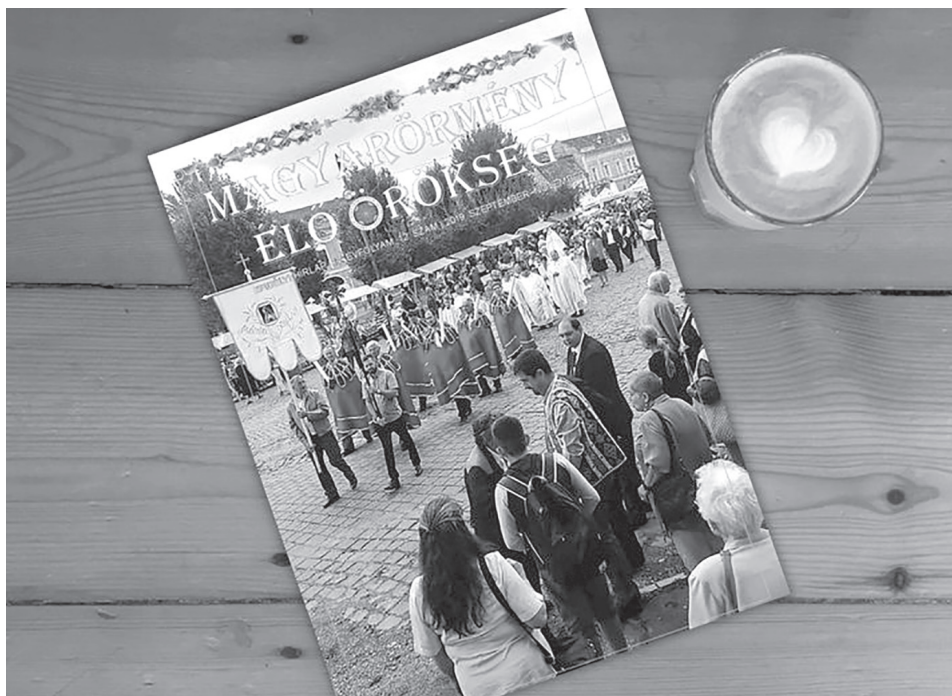
Továbbá a Szamosújvári Örmény Katolikus Plébánián Küsmödi Attila főhelynöknél lehet érdeklődni a 0722-973-739-es telefonszámon

A felajánlást a következő bankszámlára várják:

**Asociația Maghiarilor Armeni din
Transilvania**
IBAN: RO41BTRLRONCRT0206596503
**Megjegyzéshez: DONATIE – STUDENTI
ARMENI**

**Köszönettel tartozunk mindazoknak,
akik adományaikat eljuttatták:**

MEGRENDELHETŐ AZ ERDÉLYI MAGYARÖRMÉNY ÉLŐ ÖRÖKSÉG!

Ha örömet és meglepetést akar szerezni magyarörmény vagy a velünk szimpatizáló rokonainak, barátainak, ismerőseinek, rendelje meg számukra lapunkat. Ez ugyanis az egyetlen magyarörmény hírlap Erdélyben, amely az örmény közösségek tagjainak életéről, eseményeiről, kultúrá-

járól, történelméről, kiemelkedő személyiségeiről ad beszámolókat, híreket, tudósításokat.

Ilyen jellegű igényét jelezze messzeren Puskás Attila vagy Fazakas-Kató Klára számára, hogy felvehessük Önnel a kapcsolatot.

A lapban megjelenő írások bármilyen formában történő, akár teljes egészében, akár részleteiben való másolása és közlése szigorúan tilos. Cikkek vagy cikkrészletek utánkötése csak a szerkesztőség, a szerző megkérdezése és előzetes beleegyezése után lehetséges.

IN MEMORIAM ZÁRUG ALADÁR

2024. július 11-én, életének 82. évében, elhunyt ZÁRUG ALADÁR, a gyergyószentmihályi örmény katolikus egyházközség világi vezetője 1977-1992 között, a későbbiekben a templom gondnoka és a közösség oszlopos tagja.

A kommunizmus idején meghatározó szerepe volt az örmény közösség megtartásában és a plébániai könyvtár, templomi kincstár és egyházi vagyon megőrzésében, amiért a meghurcoltatást is vállalta. Folyamatosan küzdött a sajátos, erdélyi és kifejezetten gyergyószentmihályi örmény hagyományok fennmaradásáért, mint a Vörösköponyegesek intézménye, a karácsonyi és húsvéti liturgiák az örmény énekek éneklése, a római katolikus beszolgáló lelkészek által végzett szentmiséken az örmény liturgikus hagyományok megtartása, az örmény Miatyánk megtanulása és éneklése, az örmény katolikus rítusban történő keresztelés és bérmálás az egyházközség fennmaradása érdekében, az örmény házszentelés a személyes kapcsolattartás érdekében. A rendszerváltást követő időkben újrászervezte a közösséget, amelynek tagjait név szerint ismerte. Halálával egy korszak zárult le a gyergyószentmihályi örmény katolikus egyházközség és közösség életében. Nyugodjék békében!

Erdélyi Magyarörmények Szövetsége

Szelleme itt van és marad

Ali bácsi örmény pap. Igen. „Ali bácsi örmény pap” – ez volt a szabadon leírt első mondataim egyike, amit 2-3. osztályosként beleírtam egy otthoni receptes-könyvünkbe. Így láttam én őt valamikor 1982-83-ban. S gyermekként már akkor felfoghattam valamit abból, amit Ali bácsi jelentett a helyi örmény közösség számára. Nem volt papja, de hosszú időn át vezetője volt ennek a kis, mára már egyre fogyó sajátosan örmény kis magyar közösségnek. Nem tudok mindent róla, s ha tudnám sem volna alkalmas mindent felsorolnom. De tudom, hogy ő volt az, aki Sáhin Bertalan kormányzó úr halála után újrászervezte az örmény egyháztanácsot, aki eljárt, megkeresett, meggyőzött embereket, hogy vállaljanak szerepet a közösségünk életében, irányításában. És bizony nagy szükség volt erre, hiszen közel 12 évig nem volt kinevezett papja a közösségnek, melynek meg- és összetartása erre, az Ali bácsi által vezetett maroknyi személyre hárult. Az ő érdeme, hogy megmaradt és fennmaradt a vörösköponyegesség intézménye, hogy nem merült feledésben a Mánug dzönáv és a Kriszdosz hárváj, a karácsonyi és húsvéti liturgiák örmény nyelvű Krisztus születését és feltámadását hirdető dallamaik.

Ugyanakkor Ali bácsi nem „örménykedett”, pontosan érezte örménységének határát vagy inkább mondhatnám keretét, helyén volt az identitástudata. Soha nem volt örményebb, mint amennyire magyar – apró jel, de megmaradt bennem, ahogy még a kommunista időszakban is

piros-fehér-zöldbe voltunk öltöztetve ministránsként az oltár előtt.

Kemény és sokszor zord, néha indulatos magatartása mögött egy életvidám és humoros személyiség rejtőzött. Rendelkezett megfelelő öniróniával, képes volt saját magát is kifigurázni, mintegy jelezve, hogy nem kell őt sem mindig túl komolyan venni, hogy az erős szavak, nem lényé belsejéből jönnek, hanem gyarló emberi megnyilvánulások. Számomra felejthetetlen emlék, ahogy 2004 februárjában az első újjászervezett örmény bálon Lázár Alférddel, Frédi bácsival egy vidám jelenetben eljátszották, hogy mennyire haragszanak egymásra. És pont ez a játék mutatta meg, hogy a nézeteltérések, viszályok, nézetkülönbségek ellenére is Ali bácsi látja a másikban, az embert, a jézusi képmást és tisztában van saját gyengeségeivel, emberi gyarlóságával.

Ali bácsi nyilván nem csak bennem, hanem mindannyiunkban hagyott emléket, ezért ő velünk, bennünk él tovább. Talán csendesebben, nem annyira harsányan ahogy fizikai létében tette, de szelleme megkerülhetetlenül itt van és itt marad, ebben a fura gyergyói örmény milióban, amit nagyon kevesek képesek valóban megérteni. De tudjuk, hogy Zárug Aladár, az öreg – hiszen Zárug örményül időset, öreget jelent – távozása egy korszak kapuját csukja be közösségünk életében. Méltó és igazságos tehát megköszönni a gondolatot, a tettet, a kitartást, a kiállást és ... bármennyire furcsa is ... a szeretetet. Ali bácsi, az Örökkévaló bocsássá meg jószágod minden gyarló cselekedetét és fogadjon be az igazak közé!

Dr. Magyar Sáska Zsolt

Részlet Gál Hunor örmény katolikus plébános temetési beszédéből

... Ma kis egyházközségünk, a gyergyói örmény egyházközség életében Zárug Aladár kiérdemesült egykori egyházgondnok és egyháztanácsos halálával egy történelmi fejezet zárult le. És még szomorúbb, hogy halálával városunkban a Zárug név is immáron kihalt vele, hiszen nincs már, aki tovább vinné e családnevet. Gyergyóban újra egy magyarörmény családnévvel lettünk szegényebbek.

... Ali bácsi halálával a gyergyói örmény egyházközség múltjának egy szelete is lezárult. Hiszen ő itt volt a legnehezebb időkben, 1974-ben, amikor pap nélkül maradt az egyházközség és az azt követő időszakban 1977-1992 között ő vállalta az egyház világi vezetői szerepet. Több alkalommal a szekuritátét is megjárta, hogy egyháza vagyonát, értékes könyvtárát megvédje az elkobzástól...

Én, ma búcsúzóul meg szeretném köszönni Ali bácsinak az egyházunkért, a gyergyói örmény közösségünkért kifejtett több évtizedes, áldozatát és munkásságát. Köszönöm a barátságát és mindazt, amit általa megtapasztalhattam. Ali bácsi! Legyen jutalmad az örök élet! Isten veled és Isten legyen velünk. Nyugodjál békében!

Elhunyt Novák Ferenc Tata

Életének 94. évében, augusztus 17-én elhunyt Novák Ferenc, közismert nevén Tata, szamosújvári örmény származású, Nemzet Művésze címmel kitüntetett, Kossuth- és Erkel Ferenc-díjas koreográfus, rendező, etnográfus, érdemes művész.

Nagyenyeden született eredetileg szamosújvári örmény családból. Családjá a második világháború idején áttelepült Magyarországra, így nagyon fiatalon elhagyta szülőföldjét...

Katonai szolgálata alatt készítette első koreográfiáját. 1954 szeptemberében néhány katonatársával alakította meg a Bihar János Táncgyűttest. Az együttes egyre nagyobb sikereket ért el, a hatvanas évek elején már több nemzetközi elismeréssel is büszkélkedhetett. 1965-ben megbízták az 1949-ben alakult legrégebbi magyar művészegyüttes, a Honvéd Együttes tánckarának vezetésével, miközben együtt dolgozott a „biharisokkal” is.

... 1983-tól megbízták a Honvéd Együttes művészeti vezetésével, irányítása alatt a tánckar gyökeres változásokon ment keresztül.

Legjelentősebb művei: A helység kalapácsa, Antigone, Évszázadok táncai, For-

róságok, János vitéz, Keleti táncvihar, Kocsonya Mihály házassága, Kőműves Kelemen, Lúdas Matyi, Magyar Electra, Magyar Menyegző. Fontosabb koreográfiái: a Duna-rapszódia (dramatikus néptáncok), Csíksomlyói passió, Egri csillagok, István, a király (rockopera), József és testvérei, Szarvassá változott fiak.

2005-ben vehette át a Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje a csillaggal kitüntetést, 2007-ben a Jubileumi Prima Primissima-díjat. 2010 óta örökös tagja a Halhatatlanok Társulatának. 2011-ben a Köztársaság Elnökének Érdeméremmel tüntették ki, 2014-ben a nemzet művésze, 2021-ben Budapest díszpolgára lett.

Novák Ferenc büszke volt örmény származására. Puskás Attila Barnának köszönhetően, aki a táncművészet révén volt kapcsolatban vele, alkalma volt találkozni a Marosvásárhelyi Örmény-Magyar Kulturális Egyesület tagjaival is. 2009. október 13-án a Vártemplom gótikus termében volt vele egy beszélgetés, amelyet Puskás Attila Barna moderált. 2010. július 13-án pedig a Kántor család kertjében készített saját receptje szerint borjúpörköltet a társágnak.

(Forrás: MTI, Örmény Kulturális Központ)

Örmény magyarok ivadéka

(Részletek Novák Ferenc Tata önvallomásáról)

„Nagyenyedi születésű vagyok. Ez a város a régi vármegyei beosztás szerint Alsó-Fehér vármegyében volt, tehát én Ro-

mániában születtem, 1931-ben, március huszonhetedikén.

... A bécsi döntés az erdélyi Besztercén ért minket. Körülbelül ötéves voltam ekkor...

Családom régi története is mind Erdélyhez kötődik. Apám családja, a Novákok, valahonnan Morvaországból, Tábor környékéről kerültek ide. A husziták szomorú fehérhegyi ütközete után kaptak letelepedési engedélyt Dicsőszentmártonban és Marosvásárhelyen. ... Nagypapám egy majálison beleszeretett a Szamosújvárról származó örmény fatelepes unokahúgába, feleségül vette. Később Szamosújvárra kerültek, itt lett igazgató-tanító, így is ment nyugdíjba. A másik nagypapám a Makkai családból származik. Ez a familia lazán kötődik a nagyernyei famíliához...

Örmény nagyanyám új „mintákat” szőtt a családi szöttekbe. Szamosújvárról tudni kell, hogy itt élt a három legnagyobb örmény kolónia egyike, azt mondhatom, örmény város volt. (Az '56-os) Pongrácz Gergő szamosújvári játszópajtásom volt ... Nagynéném, apámnak legkisebb húga, Lolli néni egy romániai göröghez ment férjhez. Nagy, Krétáról származó famíliába került. A Novákok szeretettel fogadták be az újabb rokonságot. Nagynéném sógora Stavru bácsi Európa hírvé építész volt. Párizsi neveltetése okán jellegzetesen európai gondolkodó. Később, a háború után Bukarestben nagy beszélgetéseim voltak vele...

Hát ilyen volt erdélyi „nagy családom”, ahonnan elindultam 1944 őszén ebbe a temérdek városba, Budapestre, ahol a Honvéd együttes vezetője lettem.”

NOVÁK FERENC TATA 2010-BEN GULYÁST FŐZÖTT A KÁNTOR CSALÁD KERTJÉBEN AZ EGYESÜLETNEK (ARCHÍV FOTÓ- MŐMKE)

Örmény búcsú Szamosújváron

Június 1-én ünnepelte a Romániai Örmények Katolikus Ordinariátusa a legjelentősebb egyházi ünnepét, a szamosújvári örmény katolikus székesegyház Szentháromság-búcsúját, amely egyben alkalom az erdélyi örmény katolikusok és elszármazottak találkozására is.

Szép számmal jelen voltak a barokk székesegyházban a helyi hívek és a három erdélyi örmény katolikus plébániáról (Gyergyószentmiklósról, Szépvízárról és Erzsébetvárosról), valamint a hozzájuk tartozó szórványközösségekből (Csíkszeredából, Kolozsvárról, Marosvásárhelyről, Székelyudvarhelyről) érkező zarándokok. Az ünnepi liturgiát a kerület római katolikus papsága, a testvéregyházak és világi méltóságok jelenlétében Gál Hunor gyergyószentmiklósi örmény katolikus plébános mutatta be, ígét hirdetett Gábor Zoltán szépvízi megbízott örmény katolikus plébános. A diakónusi szolgálatot Molnár Tibor szamosújvári gondnoksági tag végezte. A liturgia ünnepélyességét a szamosújvári egyesített örmény és római katolikus kórus éneke, valamint a gyergyószentmiklósi Vörösköponyegesek díszőrsége emelte.

Küsmődi Attila örmény katolikus főhelynök Kovács Gergely érsek, örmény katolikus apostoli kormányzó nevében is magyarul és örményül köszöntötte a zarándokokat. Kifejezte hálóját, amiért az erdélyi örmény katolikusok és az örmény katolikus plébániákhoz tartozó hívek fontosnak tartották elzarándokolni a székesegyház Szentháromság-búcsújára, amely egyben Világosító Szent Gergely, az örmények apostola tömlöcből való kiszabadulásának ünnepe is. Az egyházi ünnepséget követően Puskás Attila, az EMÖSZ elnöke a város és a székesegyház építéstörténetét ismertette a jelenlévőkkel. A szamosújvári késő barokk örmény székesegyház építését 1748. szeptember 18-án kezdték el az örmény katolikus egyház és a hívek adományaiból, Mária Terézia császárnő támogatásával. 1804. június 17-én szentelte fel a Szentháromság tiszteletére Mártonfi József római katolikus püspök, aki „basilikának” nevezte a templomot. A székesegyház oldalkápolnájában őrzik az eredetileg Rubensnek tulajdonított, de a legújabb kutatások szerint Joachim von Sandrart által festett Krisztus levétele a keresztről című festményt. *(Fényképünk a 20. oldalon)*

Kulturális körút Gyulafehérvárra és Zalatnára

Az Apulum et Ampelum: historia et cultura – Gyulafehérvár és Zalatna: ismeretlen történetek- reloaded címmel a Marosvásárhelyi Örmény-Magyar Kulturális Egyesület (MÖMKE) a nagy érdeklődésre való tekintettel június 15-én megismertette a kulturális-tanulmányi kirándulást. A résztvevők Puskás Attila egyesületi elnök és Kálmán Attila elnökhelyettes vezetésével megismerték Zalatna, az erdélyi aranybányászat egykori központjának örmény vonatkozásait, az itt megtelepedett gyergyói kötődésű erzsébetvárosi Lukács család történetét, majd meglátogatták a családhoz köthető emlékhelyeket: a Lukács házat, Lukács Béla magyar kereskedelemügyi miniszter szülőházát és az általa alapított Kőfaragó és Kőcsiszoló iskola udvarát, ahol még megtalálhatók az Erzsébet-emlékmű maradványai. A résztvevők megtekintették a református templom udvarán felállított ritka emlékművet is, amely a Zalatna-Nagyalmás út elkészültének állít emléket, és amelyen felfedezhetők Lukács Béla és Dániel Ernő miniszterek, illetve Osztian Viktor építész vezető nevei.

A Gyulafehérvárra vezető úton, Ompolygyepű határában megtekintették az 1848-as zalatnai mészárlás emlékére Lukács Béla által felállított emlékművet. Gyulafehérváron meglátogatták az újonnan megnyitott Fejedelmi palotát, a római

ZALATNÁN A LUKÁCS-HÁZ ELŐTT DR. KÁLMÁN ATTILA A CSALÁD TÖRTÉNETÉT ISMERTETTE

katolikus székesegyházat és az itt található egyetlen örmény emléket, Persiai Márton síremlékét, amelyre Jakubinyi György nyugalmazott római katolikus érsek-örmény apostoli kormányzó hívta fel a szervezők figyelmét. A városi séta keretében a papnevelő intézet, a Batthyaneum könyvtár, az Apor ház, a római-kori Castrum, a vár és kapuinak történetével ismerkedtek meg a résztvevők.

Bálint Ákos leszármazottainak emlékhangversenye

Június 2-án emlékhangversenyt szerveztek Bálint Ákos gyergyószentmiklósi örmény karnagy születésének 131. évfordulója alkalmából a zenész-dinasztia leszármazottai az örmény katolikus templomban.

A nagypapa emlékére szervezett koncert ötlete Bálint Ákos unokája, Kostyák Attilától származik, de a konkrét, személyekre lebontott műsort a másik unoka, Kostyák Imre készítette.

A koncertre Erdélyből, Magyarországról és Svájcban érkeztek a leszármazottak, összesen 16 zenész, akik három generáció tagjai, Bálint Ákos unokái, dédunokái

HAVASI GYOPÁROK A TEMPLOMKERTBEN

folytatás az 5. oldalról

és ükunokái. Jelen voltak az unokák: Kostyák Attila (hegedű), Kostyák Előd, (gordonka), Kostyák Imre (gordonka), Szövérdi Csilla (hegedű), a dédunokák: Csengeri-Kostyák Zsuzsa (orgona és zongora), Kostyák Ildikó (zongora), Kostyák Márta (zongora), Kostyák Márton-Ákos (nagybőgő), Kostyák-Szövérdi Anna (hegedű), Kostyák-Szövérdi Gergő (gordonka) és az ükünokák: Csengeri Judit (hegedű), Kostyák Benedek (gordonka), Kostyák Péter (hegedű), Peden Zsófia (hegedű), Szabó Tamás (klarinét), Szabó Tekla (hegedű).

Az egy órára tervezett műsort úgy állították össze, hogy mindhárom generáció tagjai bemutatkozhasanak. A műsort Franz Schubert, Johann Sebastian Bach, Bartók Béla, Antonio Vivaldi, Kókai Rezső, Franz Krommer, David Popper, Jean-Baptiste Barrière, Fritz Kreisler műveiből állították össze, több darabot Kostyák Attila és Kostyák Imre átírásában.

Bálint Ákos 1893. június 2-án született Csíkszentimrén egy sokgyermekes, katolikus földművelő-kereskedő családban. Tanulmányait a csíksomlyói Tanítóképző Intézetben végezte 1908 és 1912 között. Tanítónak különböző székelyföldi falvakban tevékenykedett, 1918-ban került Gyergyószentmiklóásra, ahol végleg megtelepedett.

Élete és munkássága szorosan összefonódott a családdal, a zenével, a tanítással és a közösségi szolgálattal. 1923-tól évtizedeken át az örmény katolikus

templom kántoraként tevékenykedett, ahol jelentős szerepet vállalt az örmény kántorkönyvek és liturgikus zenei anyagok összegyűjtésében és feljegyzésében. Karnagyként, zeneszerzőként és pedagógiai művek írójaként is ismert. A gyergyószentmiklósi férfikar, az Ipartestületi Dalegylet vezetőjeként 1923-1973 között, vagyis öt évtizeden keresztül irányította a kórust, amely országos elismerésre tett szert. Népdalgyűjtőként több mint 300 székely népdalt jegyzett le. Érdemeit post mortem „örökös tiszteltbeli karnagy” címmel ismerték el. Zenei hagyatéka 2018-ban került napvilágra Gyergyószentmiklóson, miután majdnem egy évszázadon át érintetlenül állt az örmény katolikus plébánia egyik raktárában, Bodurián Ágota tanár, zenekutató, a Székelyudvarhelyi Örmény-Magyar Kulturális Egyesület elnöke dolgozta fel. Kutatásának eredményeit tudományos és ismeretterjesztő előadások keretében mutatta be Erdély számos örmény közösségében.

(Fényképünk a 20. oldalon)

Az egyetlen havasi gyopárral díszített templomkert

Június 16-án a vasárnapi örmény katolikus szentmisét követően mutatta be Sára Tibor hobbikertész a gyergyószentmiklósi örmény katolikus templom cintermében található Genocídium emlékmű körül kialakított kertet, amelyet 49 fő havasi gyopár díszít.

Sára Tibor ötletgazda évek óta a gyergyószentmiklósi örmény katolikus közösség és a kórus lelkes tagja. Elmondása szerint szabadidejében szívesen kertészkedik, hét éve foglalkozik havasi gyopárral, amely a természetes havasi környezettől eltérő, alacsonyabb fekvésű helyen sok gondoskodást és odafigyelést igényel. Tudását nem az interneten, hanem az évek során szerzett tapasztalat alapján szerezte. Idén mindössze 49 tövet sikerült kiültetni, de jövőre tervezi a kert bővítését.

Az indíttatást a másfélmillió örmény áldozat szentté avatása adta a Genocídium 100. évfordulón. 2015. április 23-án, a Jerevántól mintegy húsz kilométerre található Ecsmiadzinban, a világ legrégebbinek tartott keresztény székesegyházában, az örmény apostoli ortodox egyház székhelyén avatta tömegesen szentté a Genocídium áldozatait II. Karekin katolikosz, az örmény apostoli ortodox egyház feje, Kurt Koch bíboros, a Keresztény Egységtörekvés Pápai Tanácsának elnöke jelenlétében, aki Ferenc pápa üzenetét tolmácsolta. Korábban sem a katolikus, sem pedig az ortodox egyház nem avatott kollektíven szentté ennyi embert. Sára Tibor a gyergyói havasok jellegzetes virágjával tiszteleg a másfélmillió vértanú emléke előtt, öntözve virágait „a vértanúk emlékére, akiktől még az éltető vizet is megvonták”. A havasi gyopár az egyik legismertebb havasi védett virág, amely több helyen is megtalálható Erdélyben, de templomi dísnövényként csak a gyergyószentmiklósi örmény katolikus templom cintermében csodálható meg.

Feltöltő keresztény fesztivál Gyergyószentmiklóson

Június 28-30 között szervezték meg a Feltöltő ökumenikus zenefesztivált Gyergyószentmiklóson. A helyi római- és örmény katolikus, unitárius, református felekezetközi összefogása jegyében született rendezvényen magyarországi és erdélyi zenekarok váltották egymást a színpadon, számos előadás és tanúságtétel hangzott el és több kísérőprogram várta a résztvevőket.

A fesztivál zárónapján a közös ökumenikus istentiszteletet követően a Gyergyószentmiklósi Örmény Katolikus Egyesület (GYÖKE) képviselői által örmény módon elkészített pacallevest kóstolhatták meg a fesztiválozók, amelyet a „Mennyei ételek – gasztronómiai tér” program keretében készítettek el a város központjában, a Szabadság téren.

A Feltöltő keresztény fesztivál célja, hogy a résztvevők Istennel találkozzanak, és rájöjjenek, hogy a Vele való kapcsolatban élet és erő van. A különböző egyházi és világi jellegű korszerű programokkal a keresztény értékeket kívánják közvetíteni, és megpróbálnak lehetőséget biztosítani a közösségépítésre. Nagyon fontos célkitűzés elősegíteni a megnyílást, a falak lebontását egymás és a különböző felekezetek között. Az ima, az ének, a találkozások és beszélgetések, a lelki gyógyulások révén a szervezők szeretnék, ha előmozdítanák a változást, ébredést Gyergyószentmiklóson. A gyergyószentmiklósi örmény katolikus közösség minden évben bekapcsolódik a fesztivál szervezésébe.

A GYERGYÓIAK FŐZŐ-CSAPATA

„SZÉKELY-ÖRMÉNYEK” A KONSTANCAI KACHKAR ELŐTT

„Székelyörmények böjtös kirándulása” a Duna-deltába

A Gyergyószentmiklósi Örmény Katolikus Egyesület (GYÖKE) július 8-15 között a Duna-deltába szervezte meg éves kirándulását. Meglátogatták a tulceai Művészeti Múzeumot (Muzeul de Artă), a város határában található Halászfalu szabadtéri múzeumot (Muzeul Satul Pescăresc), motorcsónakkal körbejárták a Caraorman ún. „sötét erdőt” (Pădurea Caraorman), megtekintették a homokdűnéket. Látták a Térdeplő Tölgyet (Stejarul Îngenunchiat), amelyet a Duna-delta legidősebb tölgyfájának tartanak. Idegenvezetőjük segítségével megismerték a Duna-delta páratlan növényvilágát és madárállományát. Emlékezetes marad mindenki számára, hogy egyszerre fürödhetek a Dunában és a Fekete tengerben. Kulcsár László egyesületi elnök, a kirándulás főszervezője szerint az is mély nyomot hagyott bennük, hogy hat napon keresztül csak halat fogyasztottak. Jóllehet – tette hozzá – szalonna mindig volt a hűtőtáskában. A kirándulás során meglátogatták a Romániai Örmények Szövetsége (Uniunea Armenilor din România- UAR) konstancai székhelyét, ahol találkoztak a helyi örmény közösség tagjaival is.

Csíki örmények a Nemzetek Konyhája fesztiválon

KHASLAMA KÉSZÜLT CSÍKSZENTMIKLÓSON

Július 20-21. között harmadik alkalommal szervezte meg a Csíkszentmiklósi Ifjúsági Egyesület a Nemzetek Konyhája gasztronómiai fesztivált a csíki településen, ahol különböző nemzetiségű mesterszakácsok tájlelő ételeit kóstolhatták meg a látogatók. A Csíkkörzeti Magyarörmény Szentháromság Alapítvány tagjai Zakariás Eszter irányítása alatt khaslamát készítettek, ami az örmények marhahúsból és sok zöldségből elkészített jellegzetes étele. A kétnapos gasztronómiai rendezvényen az örmény mellett székely, magyar, román, szász, gyimesi csángó, valamint az indiai, francia, olasz konyha ételeiből is válogathattak a látogatók. Az esemény szervezői szerint a cél nem a csapatok versenye volt, hanem a tartalmas közösségi időtöltés. A fesztiválon napközben íjászbemutató, ügyességi vetélkedő és retró buli is volt, vasárnap pedig zenés-táncos programokkal, minifoci-mérkőzéssel várták az érdeklődőket, és szabadtéri bált is tartottak.

Erdélyben vendégszerepelt az ANI-Budavári Örmény Színház

Budapestről érkezett Erdélybe az ANI-Budavári Örmény Színház társulata Csiky Gergely Cecil házassága című színművével és a Süt a Hold című, vidám örmény zenés, táncos előadással.

Cecil házassága előadásának felhívásában az olvasható, hogy a produkcióval a 350 éve letelepedést nyert örmény ősök, és kifejezetten Csiky Gergely örmény származású drámaíró előtt kívánnak tisztelni. A színpadi műben Csiky Gergely kiválóan megrajzolja a kegyezés korának gazdag örményeit. A Süt a Hold zenés, táncos előadással az ANI – Budavári Örmény Színház fennállásának 17. évfordulóját kívánták megünnepelni.

A társulat első erdélyi fellépése a gyergyószentmiklósi EgyFesztten volt augusztus 3-án, az Örmény tér rögtönzött színpadán, ahol mindkét produkciót bemutatták. Augusztus 4-én, vasárnap este már a szépvízi Kultúrházban, az egykori örmény kaszinóban vendégszerepeltek. Másnap, augusztus 5-én, Székelyudvarhelyen, Budavár testvértelepülésén a városháza Szent István termében mutatták be Cecil házasságát. Mindkét előadást Várady Mária nagybányai születésű, jelenleg Budapesten élő magyarörmény származású színművész rendezte, aki 1977-ben végzett a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben.

A társulat erdélyi körútját Budavár Önkormányzata, a budapesti Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület (EÖGYKE), az Erdélyi Örmény Kulturális Központ, Székelyudvarhely Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala, az EgyFeszt és Csikszépvízi Polgármesteri Hivatal támogatta.

CSEKE KLÁRA ÉS AZ ÖRMÉNY TÁNCOSOK

Örmény tér az EgyFesztten

Augusztus 1-4 között szervezték meg Gyergyószentmiklóson az EgyFeszt összművészeti fesztivált, a Gyergyói-medence legjelentősebb zenei és kulturális eseményét. A rendezvényen helyet kapott az Örmény tér is, amelyet idén – az örmény produkciók teljesen eltérő jellege és színvonala miatt nem a legszerencsésebb helyen – a Salamon Ernő Gimnáziummal szemben található Gasztró utca közvetlen szomszédságában alakítottak ki.

Az itt felállított rögtönzött sátorban pénteken Csibi Krisztina örmény énekelőadását hallhatták Cseke Klára gitárkíséretével. Ezt követően fellépett a gyergyóremetei Chgnavor örmény táncscsoport. A táncscsoport tagjai- Román Máté, Molnár Boglárka, Pál Szidónia, Albert Boglárka és Brassai Dávid- Kabdebó Vidor Gergely vezetésével Simó Júlia székelyudvarhelyi ruhatervező örmény ruháiban örmény táncokat mutattak be. Szombaton az ANI-Budavári Örmény Színház Cecil házassága és Süt a Hold produkcióját láthatta a nagydídemű.

Vasárnap Blue Baroque koncert várta a fesztiválzókat Bódás Zsuzsanna (zongora, zeneszerző), Korényi János (kromatikus szájharmonika), Cseke Gábor (trombita), az erdélyi örmény származású Cseke Klára (ének), Korényi Ábel (akusztikus basszusgitár) előadásában. A koncert különlegessége az előadók szerint az volt, hogy a népszerű jazz dallamok Bódás Zsuzsanna átdolgozásában ismert barokk formákban szólaltak meg, a stílusok találkozása során a hallgatóság magáévá tehetette a „klasszikus és jazz” egyidejű élvezetét.

Vasárnap az Örmény téren Cseke Gábor Piazzola előadását hallgathatták a résztvevők. Az előadó Astor Piazzola argentin zeneszerző művei közül szájharmonikán szólaltatott meg néhányat.

A fesztivál idején minden nap Ambur Dorottya idegenvezetést tartott az örmény katolikus templomban és a város jelentősebb örmény épületeinél. Az Örmény téren a fesztiválzóok természetesen idén is megkóstolhatták az Ararat örmény konyakot.

VÁRADY MÁRIA KÖSZÖNTÖTTE AZ UDVARHELYI KÖZÖNSÉGET

Újabb kulturális zarándoklaton a vásárhelyiek

Az erzsébetvárosi nagytemplom búcsúünnepére alkalmából, augusztus 15-én szervezett Örmények–szászok–nemesekek címmel kulturális zarándoklatot Puskás Attila, a Marosvásárhelyi Örmény-Magyar Kulturális Egyesület (MÖMKE) elnöke és Kálmán Attila egyesületi elnökhelyettes. A 72 zarándok a város északi bejáratánál található örmény temetőben kezdte a városnézést és megismerkedett az örmények és a település történetével. Diarian Armenag, az utolsó örmény szertartású plébános sírjánál Puskás Attila ismertette a plébános életét, felolvasta a letartóztatásának és a kommunista börtönben eltöltött éveiről írt beszámolót, majd ellátogattak Ávédik Lukács, Erzsébetváros történetírójának sírjához, akinek szívét végrendelete értelmében halála után eltemették, és a nagytemplomban őrzik. A zarándokok részt vettek a szent liturgián, ezt követően pedig megismerték a templom építéstörténetét és belső berendezését. Az Apafi kastély, a mechtarista rend iskolájának és templomának, a járásbíróház épületének, az egykori huszárlaktanya és a korábban örmény, ma

szász evangélikus templom megtekintése után az erdélyi szászok egykori püspöki székhelyére, Berethalomba utaztak. Az UNESCO Világörökség listáján szereplő evangélikus erődtemplom meglátogatását követően a zarándoklat az Apafi család egykori birtokán, Almakeréken zárult, ahol Kálmán Attila vezetésével az

*AZ ÖRMÉNY VENDÉGEKET A GYERGYÓIAK
FOGADTÁK (A KUTYA A HÁZIGAZDÁKÉ)*

Apafi-kúriát tekintették meg, és meglátogatták a szász evangélikus erődtemplomot, ahol Erdély legtöbb épen maradt freskói láthatók.

A MECHITARISTA TEMPLOMBAN

Örmény vendégek az erdélyi örmény kulturális értékek nyomában

A szamosújvári örmény katolikus plébánia és az erdélyi magyarörmény közösségek meghívására négy örmény vendég érkezett az egykori Karabahi Köztársaságból Erdélybe augusztus 19-én. Az örmény vendégek szeretnék megismerni az erdélyi közösségek kialakulásának történetét, megnézik az épített örökséget és találkoznak a közösségek tagjaival. Látogatásuk során részt vesznek a jelentősebb egyházi és világi rendezvényeken. Megérkezésük után az Armenopolis fesztiválon voltak Szamosújváron, az ősz folyamán pedig részt vesznek az Örmény Művészeti Fesztiválon és a gyergyószentmiklósi örmény katolikus templom búcsúünnepén, a marosvásárhelyi Örmény Kultúra Napjai rendezvényen.

Az erzsébetvárosi nagytemplom búcsúünnepé

Mária mennybevételének ünnepén, augusztus 15-én tartották az erzsébetvárosi nagytemplom búcsúünnepét, amelyre a helyi örmény és római katolikus hívek mellett nagyszámmal érkeztek az örmény katolikus plébániák hívei Szamosújvárról, Csíkszépvről és Gyergyószentmiklósról, a tordai, marosvásárhelyi elszármazottak és utódaik, világi méltóságok, valamint számos zarándok a romániai örmény közösségekből.

Az ünnepi szent liturgiát, amelyen részt vett a kerület papsága, Küsmődi Attila örmény katolikus főhelynök mutatta be. Szakács Endre marosvásárhelyi címzetes esperes, örmény katolikus lelkész magyarul elhangzó szentbeszédét követően Babota Tibor szentszéki tanácsos, megbízott medgyesi plébános román nyelven hirdette az ígét a magyarul nem tudó helyiek és zarándokok számára. A diakónusi szolgálatot a szamosújvári Molnár Tibor végezte. A szent liturgiát a medgyesi és a szamosújvári vegyeskórus csodálatos éneke kísérte ifj. Molnár Árpád karnagy vezetésével. Az ünnepelés méltóságát a gyergyószentmiklósi Vörösköponyegesek díszőrsége emelte, akik a szentélyben és a körmenet során teljesítették szolgálatot.

FIATAL LÁNYOK VISZIK KI A TEMPLOMBÓL AZ „ÖRMÉNY MADONNÁT”

Az erzsébetvárosi templombúcsú különlegessége a körmenet, amikor a szent liturgiát követően a papság, a hivatalosságok és hívek kíséretében megkerülik a település főterét az „Örmény Madonnával”, amely a mariazeili kegyszobor többszáz éves másolata, és amelyet mindig fiatal lányok hordoznak. A hagyomány szerint boldog házasságban fog élni az, aki a kegyszobrot a körmeneten viheti.

GYERGYÓI ÉS MAROSVÁSÁRHELYI ZARÁNDOKOK A VÁLASZÚTI BÁNFFY KASTÉLY BEJÁRATÁNÁL

Látogatás a Bánffy kastélyban

A szamosújvári búcsú után a gyergyószentmiklósi és marosvásárhelyi zarándokok Vákár István, Kolozs Megye Tanácsa elnökhelyettesének támogatásával meglátogatták a választói Bánffy-kastélyt, ahol Kálmán Attila történész, a Marosvásárhelyi Örmény-Magyar Kulturális Egyesület (MÖMKE) elnökhelyettese ismertette a felújított kastély és az erdélyi főnemesi család történetét.

Díjazták dr. Kálmán Attilát

Az Erdélyi Magyar Történelmi Családok Szervezete, a Castellum Alapítvány 2024-ben a Torma Miklós-díjat Kálmán Attilának ítélte oda. Az ünnepélyes díjátadásra az Alapítvány éves találkozásán, 2024. augusztus 17-én került sor a gyulai Rákóczi-Bánffy-kastély impozáns falai között. Ebben a díjban az a személy részesülhet, aki Torma Miklós egykori ügyvezető elnök szellemiségében önzetlenül és sokat tesz az erdélyi magyar történelmi családok helyzetének jobbítása, az Alapítvány hatékonyabb működése és célkitűzéseinek érvényesítése érdekében – áll az alapítvány közleményében.

Kálmán Attila 1982-ben született Marosvásárhelyen. Iskoláit szülővárosában, az akkori 16-os Általános Iskolában és a Bolyai Farkas Elméleti Líceumban végezte, ahol 2001-ben érettségizett. A Petru Maior Egyetemen folytatta tanulmányait, történelem-angol szakos tanári diplomát szerzett 2005-ben. Ugyanabban az évben versenyvizsga révén nyert címzetes

tanári kinevezést korábbi iskolája, a Bolyai Líceum történelem tanszékére. A kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetemen 2014-ben védte meg doktori disszertációját, amely választott témakörében, az arisztokrácia-kutatás jegyében született. Következtesen tanulmányozva az erdélyi főnemesség múltját, imponáló tudással jelentkezett és jelentkezik az írott és elektronikus médiában. Szellemileg kölcsönösen gazdagító személyes kapcsolatban áll erdélyi főnemesi leszármazottakkal, Hallerekkel, Telekiekkel, Degenfeldekkel, és folytatható a sor. Nagyszámú középiskolás fiatal közkedvelt tanára, akik közül sokan az ő hatására kezdenek el behatóbban foglalkozni a történelemmel. Kálmán Attila tanár úr erkölcsi habitusát neveltetésének tulajdonítja, hálás a szüleinek, amiért „megkövetelték a jó iránti elkötelezettséget”. Tudatában van a történészek hatalmának, akik „hamar tudnak rombolni és építeni, felemelni és a feledés homályába süllyeszteni”, igazságtételként éli meg, hogy régi torzításokat és elhallgatásokat korrigálhat, életre kelthet egy igazságtalanul feledésre ítélt társadalmi osztályt – hangzott el a laudációban. Kálmán Attila a Marosvásárhelyi Örmény Magyar Kulturális Egyesület (MÖMKE) alelnöke, lapunk állandó munkatársa.

A DÍJÁTADÁS PILLANATA – A DÍJAZOTT HALLER BÉLA ELNÖKTŐL ÁTVESZI A KITŰNTETÉST

Egy év után: Graur Márta visszaemlékezése dr. Czakó Józsefre

Dr. Czakó József és Petelei István író emléktábláját 2023. augusztus 26-án Marosvásárhelyen leplezték le egykori lakóházuk homlokzatán.

A legtöbb olvasónk bizonyára már ismeri Czakó József doktor érdekes élettörténetét. Mostani cikkünkben újabb, eddig ismeretlen tényekről rántjuk le a leplet, na de nem olyan gyorsasággal, mint tavaly augusztus 26-án az emléktábláról...

Még mielőtt a legújabb információkat közölném a kedves és kíváncsi olvasóval elárulom, hogy az emléktáblán szereplő két személyiség, vagyis dr. Czakó József és Petelei István, házasság révén kerültek rokonságba egymással: Petelei István feleségének, Korbuly Irmának a lánytestvére Erzsébet volt, aki 1890. szeptember 14-én kötött házasságot Czakó József jogással. A házasságból 1895-ben Székelykövesden született meg a fiúk, a későbbi híres sebész-professzor, aki iskoláit Marosvásárhelyen és Kolozsváron végezte. Néhány évig a budapesti sebészetben dolgozott, majd 1926-tól Marosvásárhelyen folytatta munkásságát.

A doktor úr kiváló volt szakmájában, személyéhez kapcsolódik a Czakó néven ismert szanatórium, amely a mai régi

szülészetként ismert Marosvásárhelyen. Czakó József több éven keresztül volt az intézmény főorvosa és igazgatója. Legismertebb sebészi beavatkozása, amelyet világvilágviszonylatban is elismertek, 1935-ben volt, amikor egy varrótűt távolított el egy katona szívéből.

Az emléktábla elkészítése nagy szerepet játszott abban, hogy eddig ismeretlen adatok kerüljenek birtokunkba. Az ünnepeket követően közölte Graur Márta, marosvásárhelyi egyesületünk lelkes és mindig jókedélyű tagja, hogy több éven keresztül dolgozott Czakó doktor úr mellett, mint a sebész asszisztense.

Graur Mártával való beszélgetésemet egy fényképpel fűszerezük, amely az 1960-as években készült a Szövetkezeti Rendelő orvosairól és asszisztenseiről.

Graur Márta Marosvásárhelyen végezte középiskoláit 1958-ban, a felcseri általános asszisztensi szakon. Ez volt az utolsó generáció, többet nem indítottak vegyes osztályokat ezen a szakon, csak egy teljesen fiúosztályt. 1959-ben asszisztensként kezdett el dolgozni az Iskola utcában, a zsinagóga közvetlen szomszédságában található Szövetkezeti Rendelőben. Abban az időben megürült egy ápolói hely Czakó doktor úrnál, így a rendelő legfiatalabb tagjaként foglalhatta el ezt az állást a sebész mellett.

Graur Márta szeretettel emlékszik vissza ezekre az időkre, mivel mindig családi és kellemes hangulatban teltek napjai a munkahelyén. Több éven át dolgozott a híres sebész mellett, aki tisztelte és becsülte őt. Egy emlékezetes pillanatot is felelevenített beszélgetésünk során. Történt egyszer, hogy egy műtét során elájult. Már a beavatkozás előtt rosszul érezte magát és közölte a doktor úrral,

CZAKÓ JÓZSEF ORVOSAI ÉS ASSZISZTENSEI
KÖRÉBEN

hogy ő ezt nem tudja vállalni. Korábban mindig jól bírta a sebek és a vér látványát, így az orvos nem gondolta komolyan, hogy bármiféle baj történhet. A kellemetlen incidens után a sebész mindig tiszteletben tartotta kérését, hogy bizonyos beavatkozások során ne tartózkodjon a műtőben.

Később a Szövetkezeti Rendelő nevét 2. számú Járóbeteg-rendelőintézetre cserélték. A doktor úr nyugdíjba vonulásaikor Graur Márta már főasszisztensként, később pedig laboránsként dolgozott a 3. számú Járóbeteg rendelőben a Dózsa György utcában.

Jelenleg aktívan tölti nyugdíjas mindennapjait, a napokat számolja egyik rendezvénytől a másikig, amelyeken mindig nagy lelkesedéssel vesz részt.

Köszönjük az egyesület nevében is Márta néninek az önzetlen segítségnyújtást. Reméljük és kívánjuk, hogy még sok éven át éljen elevenen a köztudatban dr. Czakó József neve és munkásságának emléke, nem csak az utcanév és az emléktábla által.

Miclea Andrea Szidonia

GRAUR MÁRTA NÉNI, AZ EGYKORI ASSZISZTENSNŐ

Ha kedves Olvasóink között található olyasvalaki, akinek eddig nem közölt, a közösség előtt ismeretlen adatai vagy fényképei vannak híres örmény családokról, személyiségekről, vagy akár dr. Czakó Józsefről, kérjük, ne habozzon, hanem ossza meg szerkesztőségünkkel. Önökkel együtt sikerülhet napvilágra hozni az elfeledett emlékeket, rejtett titkokat és az albumok megsárgult lapjain díszelgő fényképeket. Ezen tömérdék kincseket tudjuk majd megosztani kedves Olvasóinkkal és továbbadni a következő generációknak. Köszönjük!

A csíkszépvízi zenei kéziratok

A csíkszépvízi plébánián, Gábor Zoltán plébános szeretetteljes segítségével több alkalommal is sikerült átnézni a könyvtárat. Az 1860-tól kezdődő Historia Domusból is sikerült hasznos adatokat megtudni, de hangsúlyoznom kell, hogy maga a könyvtár – bár valószínűleg csak töredéke az egykorinak – rendkívüli értékkel bír. Számos kiemelkedő jelentőségű könyv található itt az elmúlt évszázadokból, de köztük mindössze néhány kötetnyi zenei anyag lelhető fel: összesen 6 darab különféle kántorkönyv.

Ahogy az előbbi lapszámunkban írtuk, a kántorkönyvek: „Kéziratos vagy nyomtatott gyűjtemények, melyek az egyházi év liturgikus szertartásaihoz és népi ájtosságaihoz előírt vagy szokásos énekeket tartalmazzák (hangjegyekkel, orgonakísérettel vagy ezek nélkül) a szükséges magyarázatokkal a kántorok, énekvezetők számára.”

1. kötet

Katalógusszám: 19

Cím: *Saraganotz (Sarakanok könyve)*

Belső borító: ceruzával írott magyar nyelvű alcím - Örmény zsolttár

Régi örmény zsolttárok szövegét tartalmazza, dallam nélkül.

Lapok száma: 102 lap, 204 oldal, ebből 161 írott, 43 üres

Dátum: 1828

Megjegyzés: A szövegek kalligrafikus kézírással vannak lejegyezve. Az iniciálék piros tintával, a szöveg többi része fekete tintával íródott.

2. kötet

Örmény imák és ünnepi egyházi énekek szövegét tartalmazza, dallam nélkül.

Lapok száma: 131, 262 oldal, ebből 260 írott, 1 üres, az utolsó 2 oldalon a tartalomjegyzéket találjuk. Feltehetőleg a XVII-XVIII. századból származik.

Ez a kézirat nagyban hasonlít a sorozat egy másik darabjára, a kézírás azonosnak tűnik, a címek magyarul is megjelennek, de a szövegek csak örmény nyelven.

3. kötet

Örmény egyházi énekek szövegét tartalmazza, dallam nélkül.

Lapok száma 84, 168 írott oldal

Dátum: 1824

Megjegyzés: A szövegek kalligrafikus kézírással vannak lejegyezve.

4. kötet

Katalógusszám: 205

Úgy a külső, mint a belső borító nagyon rossz állapotban van. Örmény imák és ünnepi egyházi énekek szövegét tartalmazza, dallam nélkül

Lapok száma 114, 228 írott oldal. Az utolsó 3 oldalon tartalomjegyzék.

Dátum: 1829/1842

Megjegyzés: A belső borítón található ex libris: „Ezen könyv a Mánya Mártoné. Lakik Csik Szép Vizen. 1832. septemb 8”, valamint egy bibliai idézet.

Az utolsó oldalon megtaláljuk a füzet befejezésének dátumát: „1842 Január”

5. kötet

Katalógusszám: (48)

Az első oldalon a következő örmény nyelvű bejegyzést olvashatjuk: „Örmény énekeskönyv. A Szent Mise órája és az számatlan ünnep mestersége. 1890 júniusi 24-én. Irta Grikor Szimonovidzsján tírácú és mester Szépvízi”

Egyházi énekek dallamát és szövegét tartalmazza, 4 szolamú, polifonikusan lejegyzett dallamok vázlatát, amelyek a kor egyik legnépszerűbb katolikus egyházi énektárából - *Tárkányi-Zsaszkovszky Katholikus Egyházi Énektár, 1854* - lettek másolva.

6. kötet

Katalógusszám: 176 (84)

Cím: örményül és magyarul is fel van tüntetve: „Haj jegjeghecan jerkaran”, azaz Örmény egyházi énektár.

Ez a legfontosabb, legjelentősebb forrásanyag a 6 kötet közül, hiszen 17 erdélyi örmény egyházi ének szövegét és dallamát tartalmazza.

Hosszú ideig ez volt az egyetlen ismert erdélyi örmény kántorkönyv. 2007-ben Zsigmond Benedek ezt írta róla: „a legfontosabb írott forrás az erdélyi örmény énekek dallamai tekintetében”.

Ez a kéziratos szépvízi énekeskönyv 17 éneket tartalmaz, amelyből 15 erdélyi, római-katolikus magyar népelemek örmény szövegű változata, mi több, bizonyos esetekben maga a szöveg is a magyar szöveg fordítása.

Lejegyzésük: Minden éneket magyar nyelvű címsor előz meg, amely vagy az ének funkcióját (azaz a misében való helyét), vagy az ünnepet jelöli meg (Prédikáció előtt, Füstölésre, Az angyali énekre stb.)

Az örmény szöveg az erdélyi örmény kiejtés szerinti, magyaros átírással jelenik meg.

A dallamok az európai komolyzenei notációval vannak lejegyezve. A violinkulcs után megtaláljuk az előjegyzést, illetve az első sorban az ütemjelzést, amely a 17 énekből 15 esetén C, azaz 4/4. Találunk éneket, amelyeknek ütembeosztása láthatóan problémát okozott a lejegyzőjének, az ének elején mégis a C jelölést találjuk. Általában elmondhatjuk, hogy a hangértékek, a ritmus, a metrum meghatározása, lejegyezése nem volt erőssége a notátornak.

Nem tudjuk, kitől származik, kinek a kézírata a gyűjtemény, csak azt, hogy keletkezésének idején a csíkszépvízi örmény egyházközség plébánosa Fáraó Simon, kántora pedig a csíkszentdomokosi tanító, Puskás Tamás volt.

A kötet tanulmányozása során a következő konklúziókra juthatunk:

- Erdélyben, a XVIII-XIX. századra az örmény liturgia szerkezete átalakult, és egy korábban kevésbé alkalmazott műfaj, a népének vette át a vezető szerepet a mise énekelt részei között, kiszorítva az örmény liturgia állandó szövegeinek egy részét.
- ezek az énekek több erdélyi örmény katolikus közösségben ismertek voltak.
- nagyon sok olyan éneket találhatunk, amely biztosan magyar népének fordítása, és három helyről is sikerült felgyűjteni (Szamosújvár, Gyergyószentmiklós, Csíkszépvíz).
- Valószínűleg valamennyi erdélyi örmény katolikus közösségben ugyanaz a népének-használati gyakorlat volt elterjedve, ezt alátámasztja a Bálint Ákos kézírataival való számos egyezés is.

Dr. Bodurián Ágota

Az orgona használatáról (3. rész)

Az orgona használatáról az erdélyi örmény katolikusoknál címmel új sorozat indul Gál Hunor gyergyószentmiklósi örmény katolikus plébánosnak köszönhetően, aki több éve kutatja ezt a témát. Előbbi számunkban a templom első orgonáját mutattuk be, amelyről először 1776-ben tesznek említést. A következőkben a templom második orgonáját ismerteti a kutató.

Petrus Gottlieb Schneider orgonája, a szépvízi templom második orgonája

A templom második orgonájáról 1828. február 2-án a brassói Schneider Petrus (Szabó Péter) orgonaépítővel megkötött orgonaszerződésből kaphatunk pontos leírást.¹ A „Contractus” szerint az orgonát 6 változatra tervezték. Az orgonaépítő a szerződésben a következő ígéretet tette az 5-ik mutációra vonatkozóan a „(Qvinta 3 láb helyett) egy 5-ik nagyobb mutációt amelyet én betsületemnél fogva hozzá adni, hogy több flávitása legyen” az orgonának. Ebből eléggé biztosan vehető, hogy a Flauta kar egy 2'-assal bővült. A „hatodik mutáció lévén mixtur hármias melyben Qvinta is fog lenni.”² Ennek a hatodik mutációnak a láb számozását már nem említi a szerződés.

Az orgona tervezett hangképe az alábbiakban:

1. Manuál 53 billentyű
2. Nagy Flauta 8'
3. Flauta 4'
4. Principál 4'
5. Octava 2'
6. Ismeretlen (2')
7. Mixtúr 3-sor Qvintál

Az orgona a további leírás szerint készítenő el: Az orgona billentyűzete „53. az az ötven három tónusból álló légyen, fejére tsontal fel ékesítve,” Az orgona „fúvója pedig különös helyen legyen,” Az orgonaszekrény „Szépen kép faragással azaz Cirátokkal fel ékesítve természetesen festetlen”³ legyen.

A fent említett felvállalt munkáért az egyházközség köteles volt vállalkozó orgonaépítőnek 1000 Rajnai forintot váltó cédulákba fizetni. Előlegbe elsőször 150 rajnai

forintot, majd a munka megkezdésével pedig Brassóba megint 150 Rf-ot küldeni. „Az ujj Esztendőbe kelne még 200 Rf. adni, és a hátra maradandó 500 Rf. a munka elkészültével fogják meg fizetni.”⁴ – olvasható a Schneider Péter orgonaépítő által megkötött szerződésben.

Ami az orgonaépítőt illeti, halála esetén vagyonából fizessék vissza az megyének az előre felvett pénzösszeget. Azon túl az orgonát öt évig köteles ingyen felülvizsgálni.

Ez az orgona 1829 augusztusában el is készült a tervezetnek megfelelően. Az orgona összesen 1000 Rajnai Forintba került. Az utolsó részlet kifizetése Schneider Péter orgonaépítőnek 1829. augusztus 18-án történt. Schneider Péter tulajdon nevével erősítette meg, az említett 5 esztendei jót állást, melyet az utolsó részlet kifizetésénél megújított és a továbbiakban is azt ígérte, hogy öt esztendeig jót áll érte, kivéve „ha valami erőszakoskodástól nem Szenved, hogy egy K (krajcár) nélkül megmentem hibáitól.”⁵

Az orgona beszerzéséről és annak felállításáról bővebben az 1831-es számadásból tudhatunk meg, amelyet az erdélyi püspöki hivatalnak Dániel Imre plébános terjesztett fel az 1828–1829 esztendőkről. Ebben Dániel Imre plébános a következőket írta: „Az 1828 esztendőben a templomunknak ajándékoztak volt 900 Rf-ot. A templom tőke pénze annyira növekedne, hogy egy új orgonának megszerzésére elegendő volt, és azt a pénzt arra fordítottuk: s így tehát a kívánt szükséges orgonának fel állítására még 1828-ik esztendőben adtunk az orgonacsínálónak 230. Rf-ot. Az egész munka pedig meg volt alkuva 1000 Rf-ban. Most tehát elkészülvén az orgona a hátra maradt Summáris kifizetett.”⁶

Az egyházközség 1838-ban készített számadásából megtudjuk, hogy a megye 1832-ben tetemes összeget „az új orgona kifestéséért 399 Rajnai forintot és 32 krajcárt”, továbbá „meg lett szegődvé az orgonista contractus mellett 509 Rf. 32 kr”, melynek hátra

A MÁSODIK SZÉPVÍZI ORGONA MA A CSÍKDELNEI RÓMAI KATOLIKUS TEMPLOMBAN TALÁLHATÓ

maradt pótlását az 110 R.forintot 1833-ban fizette ki a megye az orgonaépítőnek.⁷

Az orgona stílusjegyei alapján egyértelműen Schneider Péter orgonaépítőnek tulajdonítható.

Minden előző feltevés ellenére az elkészült orgona a környék egyik legjobban szóló orgonája volt. Ezt erősíti meg Barabás Sámuel papolczi orgonaépítő, akitől 1840. december 29-én a csíkszentdomokosiak kéri ki a véleményét, hogy mondja meg, melyik a környék legjobb orgonája. Barabás Sámuel a csíkszépvízi örmény katolikus templom orgonáját emelte ki, így a csíkszentdomokosiak arra kéri fel, hogy nekik is egy ahhoz hasonlót készítsen.⁸

(folytatjuk)

⁷ GyÉL: Num. 1627–1838. 348. doboz., CsGYL: A Csíkdélnei plébánia iratai, 555/d Gazdasági iratok, 2 doboz, gazdasági iktatott iratok 1974–1976, 1982–1985, 2005. Az 1832-1833-as számadás nem tesz említést az orgona festő és készítő nevééről. Azonban később az 1911-ben Csíkdélneire került orgonáról 2005. november 24-én készített részletes restaurálási tervet a székyudvarhelyi Pánsíp cég, melyben az egyik díszítő elem elmosódva látható névbeírását Pap Zoltán Johannes Goos segesvári orgonaépítőnek tulajdonította. Pap Zoltán orgonaépítő mindezek alapján a hangszert Goos műveként azonosította, mivel a szomszédos falvakban Csíkszentmihályon (1832) és Csíkszentmiklóson (1834) Goos jelen volt az új hangszereivel. 1832-ben a „megye” minden bizonnyal Goossal csak kifestette és aranyoztatta. Továbbá a kiadás nagy összege sem meglepő, hiszen ebben az időszakban is találunk hasonló tételeket e munkálatot illetően, így 1821-ben a homoródalmási unitárius orgona festéséért 400 Rforintot fizettek. Vö: Enyedi Pál-Márk Attila, A Magyar unitárius egyház orgonái I. A Háromszék-Felsőfehéri és a Székelyudvarhelyi Egyházkör, 453.

⁸ Szőcsné Gazda Enikő, Egy régi papolczi orgonakészítő mester, 75.

¹ Szamosújvári Örmény Katolikus Gyűjtőlevéltár, (továbbiakban SzÖKGyL) Szépvízi Örmény Katolikus Plébánia Iratai, 584/b. Plébániai iratok 1. doboz. Num: 1828 év. Paginálás nélkül.

² Vö. U. o.

³ U. o.

⁴ U. o.

⁵ U. o.

⁶ Vö. GyÉL: Num. 502–1831. 328. doboz, 33. csoport.

Az erdélyi örmény nyelv (2. rész)

Az erdélyi örmény nyelv néhány jellegzetessége¹

Az erdélyi örmény nyelv **hangtana** hasonlít a nyugati örményéhez: a zöngés és zöngétlen zárhangok az eredeti örmény kiejtéshez képest felcserélődtek, pl. *szird* 'szív' (< öorm. *szirt*), *csur* 'víz' (< öorm. *dzsur*). A szó belsejében a nazális mássalhangzók a megfelelő zöngés zárhanggal bővülnek, pl. *himbig* 'most' (< középörm. *himig*), *dzandör* (< középörm. *dzanör*).

A magánhangzók tekintetében számos eltérést találunk mind a nyugati, mind a keleti örményhez képest. A tőmagánhangzó gyengülése az örményhez hasonlít, szemben a nyugati örménnyel, pl. *csörin* 'víznek a' (↔ nyug. örm.: *csurin*). Az erdélyi örményben a szótó utolsó a hangja is gyengül vagy kiesik a ragozás során: *kağak* 'város' → *kağkin* (↔ nyug. örm.: *kağakin*). Máskor viszont az a nem redukálódik, amikor a nyugati örményben viszont igen: *anelu* 'csinálni' (↔ nyug. örm. *önel*).

Az erdélyi örmény hangtan legfontosabb jellemzője azonban a *je* hangcsoport. A hangsúlyos szótövekben az örmény *e* hangból *je* lesz, pl. *mjer* 'a mi...-nk' (< öorm. *mer*). Ez a jelenség az erdélyi örmény „védjegyének” számít. A szó elején azonban az *e* megmarad *e*-nek, míg a keleti és a nyugati örményben egyaránt *je*-vé válik ebben a pozícióban. A szó elején az *o* is gyakran marad meg *o*-nak, szemben a keleti és a nyugati örménnyel, ahol *vo*-nak ejtjük, pl. *or* 'hogya' (nyug. és keleti örm. *vor*).

Az **alaktan** jelentősen különbözik mind a nyugati, mind a keleti örménytől. Bizonyos alaktani jelenségekben középmény vonásokat őriz, de a középményhez képest jelentősen megváltozott. Az erdélyi örményben az igék folyamatos alakjait a *gi* előtaggal képezzük, pl. *gi köre* 'ír'. Egyes szövegekben a *gi* a régebbi *gu* alakkal szabadon váltakozik (a középményben csak a *gu* alak fordult elő, a nyugati örmény a *gö* formát használja). A jövő idő jele a *bi* előtag, pl. *bi köre* 'írni fog'. A főnévi igenév végződése a *-lu*. A névszóragozásban előfordulnak örményre és

ÖRMÉNY ÍRÁS EGY SZAMOSÚJVÁRI TEMPLOMI ZÁSzlÓN (FOTÓ: PUSKÁS ATTILA)

középményre jellemző alakok egyaránt, de a ragozott főnevek túlnyomó többsége a modern örményre jellemző struktúrát mutatja. Erdélyi örmény jellegzetesség a *-dak* többes jel (a *-vor*-ra végződő szavaknál), pl. *meğavordak* 'bűnösök', valamint az *-ösztan* többes jel (az *i*-re végződő szavaknál), pl. *giragi* 'vasárnap' → *giragösztan* 'vasárnapok'.

Az erdélyi örmény **szókincs** is tartogat számunkra meglepetéseket. A *karagi* 'jóságos', *köndövelu* 'kap' szavak belső fejlemények. Az *ozga* 'más', *kora* 'szerint' szavak örménykipcsak kölcsönszavak, amelyek az erdélyi örmények őseinek

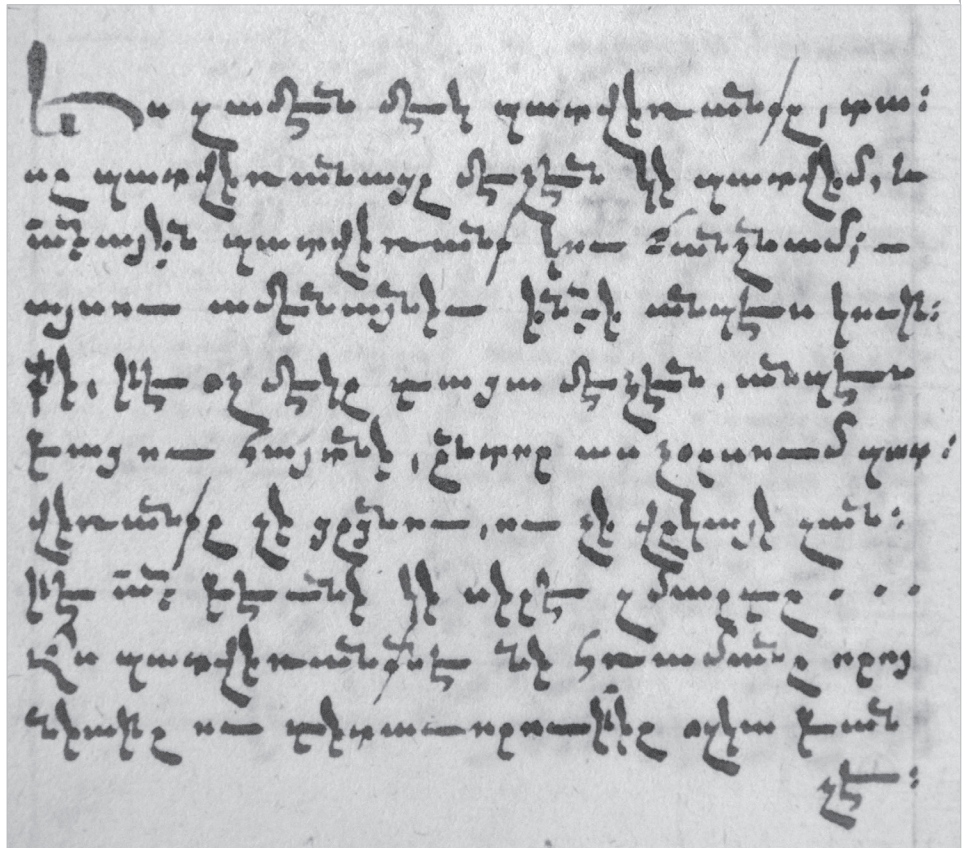
¹ Ebben a cikkben az örmény szavakat az egyszerűség kedvéért magyarosan írjuk le. Az örményben gyakori redukált hangot (héber eredetű névvel: svá) a magyar rövid ö-vel jelöljük. A gargalizáláshoz hasonló torokhangot ğ betűvel írjuk.

folytatás a 14. oldalról

podóliai tartózkodásáról tanúskodnak. A lengyelekkel és a románokkal való hosszabb együttélés nyomai is megjelennek: *pevni* 'biztosan' (< lengyel *pewny*), *öntreg* 'egész' (< román *întreg*).

Erdélyi örményül írott dokumentumok

Az erdélyi örmény nyelv 18–19. századi szövegekben maradt ránk. (1) A szövegek egy része adminisztratív jellegű: városi tanácsi határozatok, kereskedői ügyviteli jegyzőkönyvek (18. század). Ide sorolhatók a plébániák anyakönyveinek egyes elemei is (bár maguk az anyakönyvek nagy részben örményül íródtak). Ezek a szövegek mind kéziratos formában őrződtek meg. (2) A szövegek másik, szintén jelentős csoportja teológiai vagy hitéleti tartalmú: prédikációk, elmélkedések, katekizmusok, népi ájtatosságok, imádságok (18–19. század). Az ide tartozó szövegek jelentős része kéziratként maradt fenn, de néhány erdélyi örmény nyelvű nyomtatott könyvet is ismerünk. (3) Az erdélyi örmény nyelvű hagyaték talán legfontosabb része a folklór jellegű szövegek: mesék, közmondások, találós kérdések, népénekek. Az ebbe a típusba tartozó szövegek egy részét még időben nyom-

ÖRMÉNY NYELVŰ PRÉDIKÁCIÓ SZÉPVIZEN
(FOTÓ GROSZ DOROTTYA)

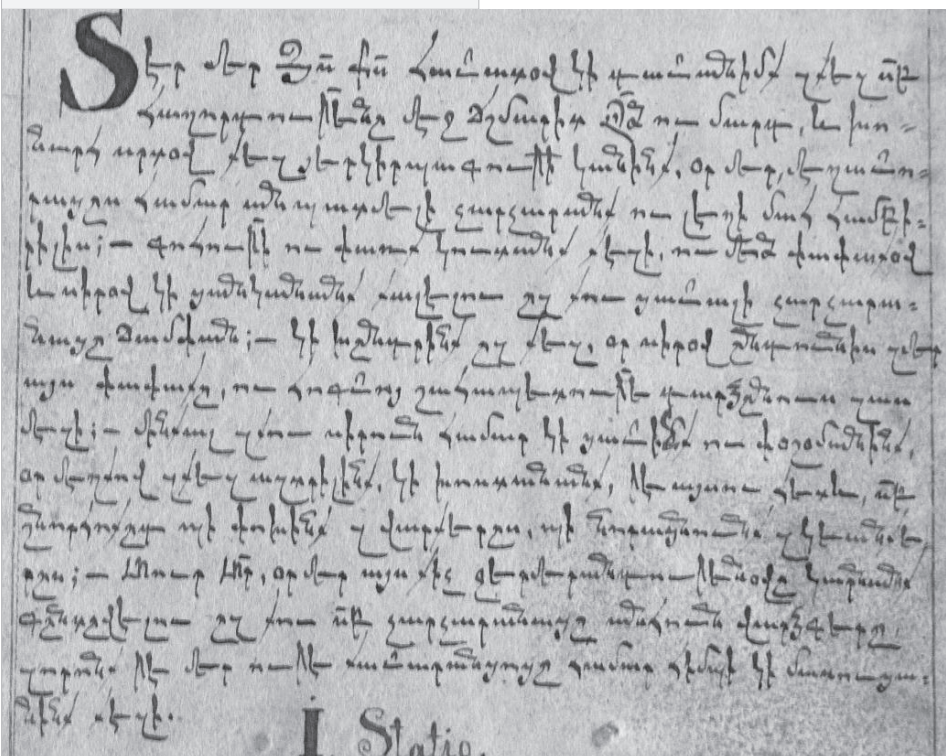
szövegeket is, amelyek a korabeli magyar helyesírás szabályait követik.

tatott művekben megjelentették (19–20. század). (4) Végül meg kell említenünk az erdélyi örmény nyelvű feliratokat, bár ilyenből kevés maradt fenn. Az erdélyi örmény nyelvű szövegek döntő többségét örmény betűvel írták, de találunk szép számmal latin betűs erdélyi örmény

Az Erdélyben használt örmény nyelvváltozatok

Az erdélyi örmények a 20. századra elfelejtették nyelvüket, napjainkban már magyarul beszélnek. Eredetileg azonban az örmény nyelvek több változatát is használták: *örménykipcsak* (Erdélybe érkezésük előtt), *örménytörök* (19–20. század), *örménymagyar* (18–19. század fordulója), *erdélyi örmény* (18–19. század), *erdélyi ejtésű óörmény* (18. századtól a mai napig), *óörmény–erdélyi örmény keveréknyelv* (egyes népénekek, 19. század), *nyugati örmény* (19–20. század). A nyugati örményt egyrészt a Bécsben vagy Velencében tanult mechtarista atyák hozták be Erdélybe és ők használták, másrészt az 1915-ös örmény népiirtás után Erdélybe menekült örmények beszélték. A nyugati örmény nyelv egyik utolsó beszélője volt Zakariás Péter bácsi (†2018), aki Bécsben tanulta a nyelvet. Az erdélyi örmény népénekekben az erdélyi örmény nyelvváltozatok a mai napig továbbélnek. Sokan tudják még énekelni az erdélyi örmény Miatyánkot (*Hajr mjer*), amely az erdélyi ejtésű óörmény egyik szép példája.

CSIKSZÉPVIZI KERESZTÚTI ÁJTATOSSÁG (FOTÓ GROSZ DOROTTYA)

„Örizni a keveset, ami az oly sokból megmaradt”

A szépvízi Örmény Emlékházban berendezett kiállítás koordinátorát, Daczó Katalint kérdezte szerkesztőségünk.

– Mikor kezdődött el az Emlékház felújítása?

– A szépvízi Örmény Emlékháznak berendezett épületet 1862 körül valószínűleg egy örmény kereskedő építtette, és 1924-ben vásárolta meg a Szentháromság Alapítvány, amelynek az államosításig volt a tulajdonában. Ez idő alatt kis bolt, majd később Szentháromság néven gyógyszerár is működött benne. A patika elköltözése után orvosi rendelő, majd az 1950-60-as években szülőotthon is helyet kapott itt. Később összevonták a szomszédos Dajbukát-féle házban létrehozott Öregotthonnal, és az épületben betegszobákat rendeztek be. A 2000-es években, az Öregotthon elköltöztetése után sikerült ismét birtokba venni a jogutód Szentháromság Alapítványnak az akkor roppant rossz állapotban levő ingatlant. A felújítás több évig tartott, több szakaszban zajlott, akárcsak a gyűjtemény létrehozása és a kiállítás elrendezése. Zakariás István adatai szerint az utóbbi tíz évben 42 pályázatot bonyolított le a Csíkkörzeti Magyar-Örmény Szentháromság Alapítvány, amelyek révén megújulhatott a templom és az emlékház. Az első kiállítás 2010-ben nyílt, de azóta is folyamatosan zajlik a gyűjtés. A tárlat korszerűsítésén pedig csaknem öt évet dolgoztunk. 2019. szeptemberében tartottuk az első munkamegbeszélést. A munkálatokban kezdettől részt vett Zakariás István projektvezető, Máthé Klára építész, Daczó Dénes újságíró, fotográfus-operatőr, valamint Kádár Kincső múzeumpedagógus. (Utóbbi később kimaradt a csapatból.)

– Milyen elképzelés szerint alakították ki a tárlatot?

– A kezdeti ötleteleket és sokirányú elképzeléseket követően mondhatni a munka alakította önmagát, de utólag mégis örömmel állapítottam meg, hogy az ötletek, célkitűzések jó része megvalósult. Nem a nulláról indultunk. Figyelembe kellett vennünk, milyen tárgyi anyaggal rendelkezik az Emlékház, és megpróbáltuk a létező

AZ EMLÉKHÁZ AVATÓ ÜNNEPSÉGE

gyűjteményt számba- és jegyzékbe venni, csoportosítani, és azt is megfogalmazni, hogy milyen további tárgyakra/darabokra van még szükségünk, ahhoz, hogy bemutathassunk egy viszonylag rövid korszakot a szépvízi és a csíkkörzeti magyar-örmény közösség történetéből. Annak az időszaknak a bemutatására helyeztük a hangsúlyt, amikor az itt letelepedett örmények már elvesztették anyanyelvüket, de őrizték közösségüket, az örménység tudatát és szellemiségét. Tehát a 19. század közepétől a huszadik század közepéig terjedő időszakról van szó. A korábbi évekből tárgyi anyag nem állt rendelkezésünkre néhány örmény nyelvű könyv és egyéb dokumentum kivételével, a második világháborút és az államosításokat követően pedig egyre jobban szétszóródtak az utódok, egyre többen kötöttek nem-örményekkel házasságot, és fokozatosan csökkent a magyarörménység jelenléte, szerepe a csíki társadalomban a korábbi évszázadokhoz képest. Nos, vizsgálatra az elképzelésekre: egy teremrészlet a szépvízi örmény egyházközség történetét mutatja be 18-20. századi liturgikus ruhadarabok, kegytárgyak, dokumentumok és fotográfiai segítségével. A családi élet, a házasság külön teremben kapott helyet, egy kiállítási terem pedig kifejezetten a kereskedelemnek szántunk. Itt rendeztünk be egy szatócsüszletet elsősorban a szépvízi Zakariások, a csíkcicsói Szebeni-

ek, a gyimesbükki Fejérek és más magyar-örmény kereskedő családok hagyatékából, próbáltunk minél több kereskedő-portrét összegyűjteni és kiállítani, egy VR-animáció segítségével pedig felidézni a múlt század eleji szépvízi vásárokat. A nappali szobában jeles szépvízi születésű vagy csíki származású magyarörmény értelmiségiek fotói díszítik a falakat és az albumokat (a soruk bármikor bővíthető). A kaszinóban a társasági élet áll a középpontban, és az itt használható VR-szemüveg segítségével 1910 körülre szeretnénk visszarepíteni a nézőket/látogatókat. Az installációkat több digitális képernyő és televíziós képernyő egészíti ki, a már említett VR-tartalmak mellett. Jónéhány kisfilm és interjú készült a munkafolyamat során a közösség tagjaival és az örmény múlttól.

– Honnan származnak a kiállított tárgyi emlékek?

– A kiállított tárgyak elsősorban Csíkbán élő vagy csíki származású magyarörmény családok adományai (hosszas lenne valamennyi adományozó nevét itt felsorolni), emellett számos tárgy a szépvízi örmény plébánia tulajdona.

folytatás a 16. oldalról

– Milyen szépvízi örmény jellegzetességet lehet kiemelni a tárlaton?

– Kiemelt szerepet szántunk az 1802-ben született Makula nélkül való tükör... című kéziratnak. Ez ugyanis a szépvízi örmény egyház legkülönlegesebb és legbecselesebb kincse: egy 828 oldalas kötet, amely egy, a korszakban népszerű vallásos mű másolata, az egyetlen ilyen volumenű armenohungarica vagyis örmény betűkkel, magyarul írt könyv a világon. Örményül alfabetizált, de magyarul beszélő papnak, értelmiségieknek, híveknek készülhetett. Maga a kötet ugyan nem látható a tárlaton – a plébánián őrzik, biztonságos körülmények között, viszont a főfalat egy kinagyított oldala díszíti, és képernyőn részletes magyarázat is szerepel a műről.

– Voltak-e „meglepetések” a tárlat kiállításakor? Mi a legszebb élmény?

– Erre a kérdésre válaszolok a legszívesebben. Sok olyan pillanat volt, amikor úgy éreztem, felemelő élmény a magyarörménység tárlatával foglalkozni. Jó hangulatban zajlott a leltározástól a tárlat-rendezésig minden. A könnyem is kiesett a meghatódástól, amikor megláttam a liturgikus ruhákkal berendezett, kivilágított szekrényt, vagy összeállt a szatócsbolt berendezése, de ugyanilyen örömet éreztem, amikor Sepsiszentgyörgyről megérkezett

öt hatalmas csomaggal és több fényképalbummal Incze-Fejér Anikó, a gyimesbükki Fejérek leszármazottja, és amikor kézbe vehettem Fejér István (1811-1874) és Antalffy Katalin (1825-1891) eredeti fényképeit. Az ők fotójuk is megerősített abban, hogy szükség van az emlékházra, szükség van a gyűjtésre. Gondoljuk el, felneveltek 11 gyermeket s még ha közülük kettő pap is lett, és az egyik ügyvéd fiú nőtlen volt, szóval még így is úgy gondolom, hogy rendkívül sokan lehetnek e cikket olvasók között is, akik valamilyen ágon Fejér István és Antalffy Katalin leszármazottjai, és mindeddig nem látták a dédszülők, vagy ükszülők fényképét... Nem tudjuk mikor készültek a képek, de mivel Fejér István már 150 éve halott, a képek ennél régebbiek lehetnek, s minden bizonnyal a tárlaton látható legrégebbi eredeti tárgyak sorába tartoznak. És a tárlatmegnyitó után is ért egy nagyon kedves meglepetés. A sógorom, Keszler Róbert – mert hát szerintem nincs olyan csíki család, amelynek ne lenne magyarörmény tagja is –, szóval Keszler Róbert kereskedő, Potozky Pál csíkszeredai kereskedő egyik leszármazottja, néhány verssorban megfo-

DACZÓ KATALIN

családjának, valamint támogatóinknak és sok-sok segítőtársunknak, de közülük is kiemelten (betűrendben) Daczó Dénes, György Sándornak, Kosza Arnoldnak, Máthé Klárának, Mezey Annának, Nagy Gyöngyvérnek, Siklódny Fruzsinnak,

„Zakariás István adatai szerint az utóbbi tíz évben 42 pályázatot bonyolított le a Csíkkörzeti Magyar-Örmény Szentháromság Alapítvány, amelyek révén megújulhatott a templom és az emlékház.”

galmozta benyomásait, s mesterséges intelligencia segítségével meg is zenésítette a verssorokat, nagy örömet okozva mindnyájunknak. (Így, dallam nélkül, egy részlet: „Különleges látvány vagy inkább ritka élmény/ Egy csíki faluban összegyűlt maroknyi örmény/ Néhány ember kiknek ősei messziről érkeztek/ Ősök, akik csak homályos emlékként léteznek/ S hogy emléküket ne vesszen örök feledésbe/ Múltuk maradványait egy házban gyűjtik össze/ Őrzik a keveset ami az oly sokból megmaradt/ Lásan mint anyanyelvük használata elapadt/ Mert ha az úgy igaz, hogy nyelvében él a nép/ Ők elvesznek, már nem segít a lélegeztetőgép/ De mi tudjuk, igazság mindig többféle létezik/ Az a kevés túlélő most már magyarul lélegzik...”)

– Kinek kell megköszönni ezt a szép kiállítást?

– Elsősorban a Csíkkörzeti Magyar-Örmény Szentháromság Alapítvány mindenkori vezetőinek és tevékeny tagságának, jelenlegi elnökének Fejér Istvánnak, és mindeneseinek, Zakariás Istvánnak és

Zakariás Magdolnának és a sor hosszan folytatható. Én magam helytörténettel is foglalkozó televíziós újságíró vagyok, és mivel több helytörténeti kiállítás létrehozásában vettem részt, az újrendezés során én voltam a munkacsoport koordinátora, vagy valami ilyesmi... és egyúttal kutató, szövegíró, riporter, gyűjtő. Nyilvántartásunkban jelenleg több mint 300 tárgy szerepel a fotográfiákon kívül, de a gyűjtés és a kutatás nem zárult és nem zárulhat le. További gyűjtésre, rendszerezésre, kutatásra, adatbázisépítésre van szükség. Számos interjú, hang- és képanyag van még a tarsolyunkban. Együttműködésre van szükség a többi örmény központtal. Erre kevés volt az idő... És végül: én bízom abban, hogy az örményekre jellemző kitartás, következetesség valódi emlékhellyé, kutató- és látogatóközponttá teszi majd a szépvízi Örmény Emlékházat.

A kiállítás készült a Csíkkörzeti Magyarörmény Szentháromság Alapítvány megbízásából és támogatásával. Elnök: Fejér István. Projektvezető: Zakariás István.

A „HIVATALOS” LISTA

A kiállítás koordinátora: Daczó Katalin

Design: Máthé Klára Krisztina

Videóanyagok: Daczó Dénes

VR-animáció: Kosza Arnold

Grafika: Siklódny Fruzsina, Máthé Klára

Asztalosmunka, kiállításépítéset:

György Sándor, Kovács Antal

Nyomdai kivitelezés: United Grafics, XPERT ADVERTISING KFT

Támogatók: Hargita Megye Tanácsa, a Bukaresti Etnikumközi Kapcsolatok Államtitkársága, a Communitas Alapítvány, a Csíkleader Egyesület, a Bethlen Gábor Alapítvány, Szépvíz Polgármesteri Hivatala, Szépvíz Község Közbirtokossága, a Budapesti Zuglói Örmény Kisebbségi Önkormányzat, a Budapesti Fővárosi Örmény Önkormányzat, a Fuss Neki Csík nagykövetei és támogatói

Simay Gergely (1823 – 1909)

A Simay család 1760-nal kezdődően rendelkezett címeres nemeslevéllel. Simay Gergely 1823-ban született Szamosújváron. Szülei Simay János (1797–1868) és Bogdánffy Veronika voltak.

Tanulmányait Szamosújváron és Kolozsváron végezte. A marosvásárhelyi Királyi Táblánál volt joggyakornok, majd ügyvédi vizsgát tett.

Részt vett az 1847-es kolozsvári országgyűlésen. 1848-ban Szamosújvár képviselője volt a pesti országgyűlésen, és követte a kormányt Debrecenbe és Szegedre. A szabadságharc leverése után Erdélybe jött, ahol Kolozsváron haditörvényszék elé került. Állítólag egy volt jogi tanárának kö-

szönhette megmenekülését, aki a törvényszék tagja volt.

1861-ben kinevezték Szamosújvár polgármesterének. 1863-ban országgyűlési képviselő lett, majd 1865–1872 között és 1875–1878 között a pesti országgyűlésben volt képviselő több cikluson keresztül.

1868-ban kiharcolta az országgyűlésen az örmény katolikus vallás egyenjogúságát. 1867-ben újra Szamosújvár polgármestere, 1871-ben pedig a Szamosújvári Törvényszék elnök lett. 1878-ban nyugdíjba vonult. Több örmény versfordítása jelent meg a Budapesti Szemlében és a szamosújvári Armenia című folyóiratokban.

Novák Ernestszinnel kötött házasságából öt gyermeke született.

Források: Pál Judit, Polgárok vagy politikusok? Az erdélyi városok országgyűlési képviselete

a kiegyezés után, in H. Németh István et alii (szerk.), A város és társadalma. Tanulmányok Bácskai Vera tiszteletére, Budapest, 2011. Szongott Kristóf, Szamosújvár képviselői a koronázási országgyűlésen, in Armenia 1/1889.

Dr. Kálmán Attila

TUDDAD-E ... HOGY

A Székelyudvarhely szomszédságában, a völgyben elterülő Tibód kicsi falu, de születtek itt nagy emberek. Közigazgatásilag Oroszhegyhez tartozik, ott kell keresni mindjárt a Bosnyák patak közelében. A Wikipédia néhány mondatban elintézi, így nem derül ki, hogy a faluban született az örmény gyökerekkel rendelkező Gyertyánffy István (1834–1930) híres magyar pedagógus és tanügyi szakíró. A székelyszenttamási keresztelési anyakönyvben fellelhető a neve: szülei Gyertyánffy Antal és Kovács Cecília. Keresztszülei: tibódi Török Ferenc királybíró és Csernátoni Cseh Judit voltak. Gyertyánffy István tanári pályáját a székelyudvarhelyi katolikus gimnáziumban kezdte, ahol 13 évig volt tanár. 1869-ben felfigyelt rá báró Eötvös József, aki a tanítóképzés tanulmányozására előbb külföldre küldte, majd 1870-ben megbízta a székelykeresztúri állami tanítóképző intézet vezetésével. Már itt megmutatkozott kiváló egyénisége és hatalmas szervezői képessége. Ekkor döntött úgy Trefort Ágost miniszter, akinek nagy

szerepe volt a székelyudvarhelyi főreáliskola megépítésében, hogy 1873-ban Budapestre hívja. Budapesten bontakoztatta ki igazi pedagógiai és szervezői tehetségét, élete nagy műve a budai népiskolai tanítóképző irányítása, amit a német mintára Paedagogiumnak nevezett el és kitartó szervező munkával, személyes szakmai példamutatással valóban „mintaképezdévé” fejlesztette.

A Paedagogium tantestülete Gyertyánffy irányítása alatt dolgozta ki a polgári iskolák 1879-ben bevezetett új tantervét, számos tankönyvét, és a későbbiekben is részt vett az intézmény tartalmi fejlesztésében. Az oktatási intézmény mellett, szociális megfontolásból bentlakást is létrehozott, amelyről így ír a Vasárnapi Újság 1881-ben megjelent száma, ami sokat elárul Gyertyánffy István személyiségéről: „A tanítás mellett gondot viselt a maga családjára is. Nem azt a családot értem, melyet a vérségi kötelékek kapcsolnak hozzá s melyért ifjúsága éveit s keresményét áldozta, hanem azt a tágabb családot, melyet hivatása

csoportosított körülötte. Ennek a családnak a tagjai nagyon elzüllött állapotban voltak akkor, mikor ő ide jött. Összevissza a főváros olcsó helyein laktak a szegény jelöltek mindenfelé, a mesteremberek műhelyében, egészségtelen pinczelakásokban, veszélyes szomszédságok közelében, stb. De hát ennek így kellett lenni, mert ép akkor egy sokat tanulmányozott s kitűnő férfiú népszerűtlenné tette az internátus (bennlakás) intézményét s annak az országgyűlés is ellene nyilatkozott. Az igazság azonban nem függ a többség nézetétől. Gyertyánffy összeszedte s együttlakásra bírta a növendékeket.” (Forrás: Vasárnapi Újság 1881. 28. évf. 24. sz. június 12.) Gyertyánffy István negyedszázadon át volt a minisztérium félhivatalos Néptanítók Lapjának szerkesztője, ezalatt számos tankönyvet írt. Több éven át a Polgári Iskolai Tanítók Országos Egyesületének elnöke volt. 1886-tól nyugdíjaztatásáig a Paedagogiumba költözött Országos Tanszermúzeumot vezette. 1930-ban, 96 éves korában hunyt el.

ÉPÜLETEK – ANEKDOTÁKKAL FÜSZEREZVE...

A László ház

Sorozatunkban, Gyergyószentmiklós központjában és örmény utcájában található épületekről olvashatunk anekdotikus leírásokat, amelyeket Kulcsár László jóvoltából kapott meg szerkesztőségünk. Akár urban legends-nek is mondhatnók, de ez székely-örményül egy kicsit furá lenne. Az eklektikus saroképület a 19. század végén földszintes volt, a 20. század első évtizedében emelettel bővítették. Helyzete miatt udvarral nem rendelkezett, kereskedelmi célokat szol-

gált, a Burján és Székely kereskedés volt itt, hátsó részében pedig egy ideig a város első nyomdája működött. A tulajdonosok egyike a kalapkészítő és árusító László István volt. Az épület helyet adott Ávéd Jeromos porcelánüzletének is. „Jeró bácsi” már 1932-ben elhunyt, az üzlet vezetését lánya vette át. A szomszédságban órás- és ékszerészület volt, kezdetben Taag Heinrich, majd a Musulin család tulajdona. Szintén itt volt a trafik, a valamikori „Ficus bácsi trafikja”. Mesélik, hogy Ficus bácsi, az a mindig vicces

és viccelődő örmény, méltó párjára talált a szemközi gyógyszerészen. Folyton-folyvást megréfálták egymást. Egyszer Ficus bácsi maga köré csődítette a gyerekeket, s odasúgta nekik: „Tudjátok?! A gyógyszerész bácsi veszi a cserebogarakat, s jó árat fizet értük”. Több se kellett a gyerekeknek, gyűjtöttek cserebogarat, s a patikában szélnek eresztették azokat a sok gyógyszeres tégely között. Lett is nagy riadalom a tiszta patikában és sértődés a patikus részéről, aki alig várta, hogy visszaadhassa a tréfát.

SALVIA GREEN LINE
salviabox.ro/categorie-produs/mobilier/

contact @ salviabox.ro +40-740-867199
... designe, 3 D projekt, kivitelezés ...

részletre is

GPS: 46.47336, 25.18030

Sziklakert Panzió

A szálláshelyen üdülési jegyeket is elfogadnak.

Koronid
Fő út, 666/B szám

Telefon: 0040-744-615-434, 0040-744-874-672
E-mail: mravasz@koronid.ro, www.sziklakertpanzio.ro

OPTICA OPTOFARM
A látás szakértője

Szolgáltatásaink:

- kontaktlencse-felírás és rendelés
- ingyenes szemüvegfelírás komputeres szemvizsgálattal
- mindenik szaküztletünk orvosi szakrendelővel van felszerelve, ahol teljes szemvizsgálatot végzünk, a pácienseinket küldőpapír nélkül is fogadjuk
- a gyerekvizsgálatokat speciális fotorefraktométerrel végezzük (kellemetlen pupillatágítás nélkül, távolsági fotózással)
- kötelező éves szemvizsgálatok cégek részére
- korszerű számítógép-vezérlésű japán NIDEK gépekkel bármilyen kerettípusba bedolgozunk plasztik- és üveglencsét egyaránt (gyors, olcsó, és precíz munkával)
- szemüvegjavításokat végzünk (keretek forrasztása)
- új amerikai készülék látásjavításra, kancsalságra- terápiák betegség és sérülés utáni rehabilitációra, memória, reflexek, mozgás és tanulászavarok javítására
- lelki tanácsadás és relaxációs terápiák

Marosvásárhely:

- Posta utca 3. sz. Tel.: 0265/212-304, 0365/410-555
- 1918. Dec. 1. sugárút 49. sz. Tel.: 0265/263-351, 0365/410-557
- Rózsák tere 53. sz. Tel.: 0265/250-120, 0365/410-559
- Dózsa György út 60. sz. Tel.: 0265/265-205
- Köztársaság tér 5. sz. Tel.: 0365/430-939

Szászrégen

- Iskola utca 11. sz. Tel.: 0265/512-042, 0365/410-558

Szováta:

- Fő út 196. sz. Tel.: 0265/577-282
- A Danubius Hotelben. Tel.: 0742-100-323

Krumplival töltött gombóc (Kartofilov Karkandak)

Hozzávalók:

A tésztaához:

- 1 tojás
- 250 g görög joghurt vagy tejszínes joghurt
- 80 g tejföl
- 1 tk só
- 2 tk cukor
- 1 tk sütőpor
- 420 g 550-es típusú búzaliszt (vagy 405-ös típus) + egy kis liszt a munkafelülethez
- 1 tk növényi olaj

A töltelékhez:

- 5 közepes méretű lisztes burgonya
- 1 ek só
- 1 fehér hagyma
- 50 g vaj
- 1 tk növényi olaj
- 10 g friss petrezselyem
- 10 g friss koriander
- 5 g friss kapor
- 1 csipet őrölt fekete bors
- 1 csipet édes paprika

Elkészítés:

1. A tésztahoz egy nagy tálban felverjük a tojást, a joghurtat, a tejjel, a sóval, a cukorral és a sütőporral, majd simára keverjük. Fokozatosan keverjük hozzá a lisztet.
2. Szórjuk meg liszttel a munkafelületet, és gyúrjuk simára a tésztát. Ha túl ragacsos marad, keverjük bele még lisztet, de csak annyit, amennyi szükséges.
3. Tisztítsuk meg a keverőedényt, és kenjük be vékonyan a belsejét olajjal. A tésztából golyót formálunk, a tálba tesszük, konyharuhával letakarjuk, és legalább 30 percig pihentetjük.
4. Közben meghámozzuk és felkockozzuk a burgonyát a töltelékhez.

Egy lábosban bő, sós vízzel puhára főzzük, kb 15 perc alatt.

5. A hagymát megpucoljuk és nagyon apróra felkockozzuk. Egy nagy serpenyőben felhevítjük a vajat és az olajat, és lassú tűzön aranybarnára pirítjuk.

6. A fűszernövényeket megmossuk, szárazra rázzuk, a leveleket leszedjük és nagyon apróra vágjuk.

7. A puhára főtt burgonyát szűrőedényben óvatosan lecsepegtetjük, majd visszatesszük az edénybe.

Hozzáadjuk a pirított hagymát a sütőszírral együtt és az összes fűszert. Az egészet burgonyanyomóval összetörjük és félretesszük.

8. A munkafelületet liszttel meghintjük, a tésztát vékonyra kinyújtjuk, és megfelelő méretű pogácsaszaggatóval kör alakúra vágjuk, átmérője 10-12 cm legyen. Minden tésztakör közepére kenjük 1 evőkanál burgonyás töltelék. Hajtsuk össze az egyes tésztadarabokat, jól csipjük össze a varratot, és kissé lapítsuk el.

9. A tűzhelyen való elkészítéshez megfelelő serpenyőben vagy edényben olajat hevítünk, és oldalanként 2-3 perc alatt aranybarnára sütjük a gombócokat. Konyhai papíron leszűrjük és melegen tálaljuk.

10. A sütőben való elkészítéshez a sütőt előmelegítjük 200°C-ra. A gombócokat mindenhol megkenjük olajjal. Egy tepsi kibélelünk sütőpapírral, ráhelyezzük a gombócokat, és a sütőben 20-30 perc alatt aranybarnára sütjük. Még melegen tálaljuk.

Lehet még darált hússal, káposztával, vagy gombával is megtölteni, ez egy alaprecept.

Zakariás Eszter

AZ ELSŐ ÖRMÉNY VÉRTANÚ

A szabadságharc alatt nagyon sok örmény ifjú fogott fegyvert a nemzeti ügy védelmében. Ezek között volt Novák Márton szamosújvári főbírónak és országgyűlési képviselőnek Tivadar nevű fia, az első örmény vértanú, ki a 48-as eszmékért hősiessé feláldozta magát.

Unokaöccse lévén Kiss Ernőnek, az ő zredében kezdte meg katonáskodását, hol nemsokára hadnagy lett. Szolgált azelőtt Olaszországban is, de a függetlenségi mozgalmak idején, mint jó hazafi, ő is hazajött. Egy este olasz tisztekkel diskurált egy pesti vendéglőben.

– Jó lenne Budavárát elfoglalni – mondá a tiszteknek, kiket még Olaszországból ismert, s mindenáron meg akart nyerni tervének.

Hosszasan beszélt még a vár bevételének egyes módjairól, az összetoborzandó emberekről, miket a vendéglő pincére meghallott, s másnap feljelentette Novákot Windschgrätznek.

– Tagadjon mindent, hivatkozzék reájuk, mondja, hogy ittas volt szólának az olasz tisztek, hogy megmentsék barátjukat, de Novák kerekén kijelentette:

– Ittas nem voltam, hazudni nem fogok, a némettől kegyelmet nem kérek.

1849-ben haditörvényszék elé állították, s miután nyíltan bevallotta tervét, előbb lefokozták, azután 1849. március 14-én agyonlőtték. Az ismertebb nevű örmény honvédek között ő volt az első, ki vértanúságot szenvedett igaz elveiért.

UBI EST KALAPÁCS?

Kapatán Márton kanonok igazgatósága idejében szigorúan el volt tiltva a gyulafehérvári szeminárium növendék papjainak a magyar nyelven való beszélgetés. De nem volt szabad más nyelven sem beszélgetni a latin kivételével, mivel Kapatán azt tartotta, hogy csakis így lesznek képesek a kispapok elsajátítani idővel a latin nyelvet. A rendelet ellen vétők nagy, nagyobb és legnagyobb dorgálásokban részesültek, valahányszor panasz érkezett ellenük. Történt egy ízben, hogy Kapatán kanonok a tanulóteremben foglalatokodott, és hirtelen kalapácsra volt szüksége. Megszólítja az egyik kispapot:

– Domine! Ubi est kalapács?

A kalapács szóra zajos derűség támadt a teremben. Úgy mondják, hogy Kapatán kanonok az eset után elnézőbb volt a kispapok fogyatékos deák tudása iránt.

BÁLINT ÁKOS LESZÁRMAZOTTAI GYERGYÓSZENTMIKLÓSON

ZARÁNDOKOK SOKASÁGA A SZAMOSÚJVÁRI BÚCSÚN

A KOSTYÁK CSALÁD MŰVÉSZEI AZ EMLÉKHANGVERSENYEN

GYERGYÓI FŐZŐCSAPAT A FELTÖLTŐN

ÖRMÉNY TÁRSULAT A SZENT ISTVÁN TEREMBEN

GYERGYÓI VÖRÖSKÖPÖNYEGESEK AZ ERZSÉBTVÁROSI BÚCSÚN

CECIL HÁZASSÁGA SZÉKELYUDVARHELYEN

CSEKE KLÁRA HELYI ZENÉSZEKSEL AZ EGYFESZTEN

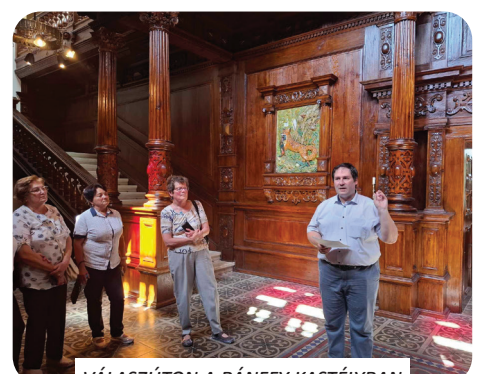
SÁRA TIBOR, A HAVASI-GYOPÁRKERT MEGÁLMODÓJA

SZENT ANNA BÚCSÚ A CSOBOT HEGYEN

KORABELI ÖRMÉNY SZOBA A SZÉPVÍZI EMLÉKHÁZBAN

VÁLASZÚTON A BÁNFFY KASTÉLYBAN